

PRITARTA
Vilniaus miesto savivaldybės
administracija
Ikimokyklinio ugdymo skyrius
2021 m. balandžio 8 d.

PRITARTA
Vilniaus lopšelio-darželio „Mažylis“
darželio tarybos
2021 m. kovo 26 d.
nutarimu Nr. LT-3

PATVIRTINTA
Vilniaus lopšelio-darželio „Mažylis“
direktoriaus
2021 m. balandžio 8 d.
įsakymu Nr. V-61

VILNIAUS LOPŠELIO-DARŽELIO „MAŽYLIS“ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

„MAŽYLIO ŽINGSNELIAI“

TURINYS

1. BENDROSIOS NUOSTATOS	3
1.1. Duomenys apie įstaigą.....	3
1.2. Vaikai, jų poreikiai ir požiūris į jų ugdymą(si)	3
1.3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas.....	4
1.4. Regiono ir švietimo tiekėjo savitumas.....	4
1.5. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai, bendradarbiavimas	5
2. PROGRAMOS UGDYMO PRINCIPAI.....	6
3. PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI	7
4. UGDYMO MODELIS, TURINYS, METODAI IR PRIEMONĖS	7
4.1. Sveikatos saugojimo kompetencija	8
4.2. Socialinė kompetencija.....	12
4.3. Komunikavimo kompetencija	19
4.4. Pažinimo kompetencija	23
4.4. Meninė kompetencija	27
4.5. Integruotos ugdymosi sritys	31
5. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS	40
6. NAUDOTA LITERATŪRA	42

1. BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. Duomenys apie įstaigą

Švietimo teikėjo pavadinimas: Vilniaus lopšelis-darželis „Mažylis“.

Teisinė forma ir steigėjas: savivaldybės biudžetinė įstaiga. Vilniaus savivaldybės taryba, kodas –8864892, adresas – Konstitucijos pr. 3, LT-09601 Vilnius. Lopšelio-darželio veiklą koordinuoja Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Ikimokyklinio ugdymo skyrius.

Grupė: ikimokyklinio ugdymo įstaiga, kodas 3110, tipas – lopšelis-darželis - 3112, juridinis statusas – juridinis asmuo – 1, identifikavimo kodas – 190019318.

Tipas: lopšelis-darželis.

Adresas: A. Vivulskio g. 8 A, LT-03221 Vilnius, tel. 8 (5) 2651263, 8(5)2651047.

Ugdymo kalba: lietuvių kalba.

Elektroninis paštas: rastine@mazylis.vilnius.lm.lt

Interneto svetainės adresas: <http://www.mazylis.vilnius.lm.lt>

Vilniaus lopšelis-darželis „Mažylis“ savo veiklą grindžia ir ikimokyklinio ugdymo programą rengia vadovaudamasis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (suvestinė galiojanti redakcija), Geros mokyklos koncepcija (2015), Ikimokyklinio ugdymo kriterijų aprašu (2005), Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (2014), Ikimokyklinio ugdymo programų metodinėmis rekomendacijomis (2015) bei kitais ikimokyklinį ugdymą reglamentuojančiais teisiniais dokumentais.

1.2. Vaikai, jų poreikiai ir požiūris į jų ugdymą(si)

Šiuolaikiniai vaikai – aktyvūs, nuolat ieškantys įdomios informacijos, norintys tyrinėti, eksperimentuoti, spręsti įvairias problemas, išsiaiškinti jų priežastis, norintys pajauti sėkmę ir besimokantys patirti nesėkmes. Kiekvienas vaikas yra unikali, nepakartojama asmenybė, turinti tik jai būdingų poreikių, lūkesčių ir galių.

Lopšelyje-darželyje ugdymo(si) turinys pritaikomas vaikų poreikiams ir mokymosi stiliams:

- kuriamos ugdymo(si) situacijos, kupinos žaislų, nuotykių, atradimų, eksperimentų;
- sudaromos galimybės vaikams patiems keisti, pertvarkyti aplinką;
- skatinama veikti grupelėse, komandose;
- kuriamos situacijos, skatinančios vaikus spręsti problemas, tyrinėti, kritiškai mąstyti;
- sudaromos galimybės vaikams patiems ieškoti informacijos;
- suteikiama galimybė vaikams bendrauti su kitų ugdymo įstaigų ugdytiniais;
- sudaromos sąlygos žaisti su šiuolaikiniais žaislais, interaktyviomis priemonėmis.

Įstaigoje įgyvendinami įtraukiojo ugdymo principai. Bendrojo lavinimo grupėse komandoje dirba logopedas, psichologas, mokytojo padėjėjas specialiujų ugdymo(si) poreikių turintiems vaikams. Meninio ugdymo pedagogas tenkina vaikų saviraiškos bei saviugdų poreikius, ugdo kūrybinį, estetinį ir sociokultūrinį vaikų santykį su muzika, vaidyba, šokiu. Neformaliojo ugdymo pedagogas (fiziniam ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų lavinimui) skatina vaikų fizinį aktyvumą, rūpinasi vaikų taisyklinga laikysena. Sveikatos priežiūros specialistas formuoja vaikų higienos, sveikos gyvensenos įgūdžius, vykdo prevencinę veiklą.

Ikimokyklinio ugdymo programa grindžiama asmenybės vystymąsi skatinančiu požiūriu – aktyviai veikdami vaikai pažįsta supantį pasaulį, formuoja savitą pasaulio suvokimą: veikia, patiria, atranda, kuria. Pedagogai inicijuoja veiklą, skatina vaiko domėjimąsi, kuria ugdančiąją aplinką, kurioje vaikas jaučiasi saugiai, tyrinėja, eksperimentuoja, drąsiai ir kūrybiškai veikia. Pedagogai nuoširdžiai ir atvirai bendrauja ir bendradarbiauja su ugdytiniais, gerbia juos, leidžia jiems pažinti save, savo gebėjimus.

1.3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas

Lopšelyje-darželyje dirbantys ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojai, meninio ugdymo pedagogas, neformaliojo ugdymo pedagogas (fiziniam ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų lavinimui), švietimo pagalbos specialistai (logopedas, psichologas) turi reikiamą išsilavinimą, nuolatos tobulina savo kompetencijas seminaruose, vebinaruose, dalyvauja konferencijose, organizuoja projektus, kuria aplinką, atitinkančią vaiko amžių, poreikius, palaiko glaudų ryšį su šeima. Įstaigos pedagogai mentorina VU, VDU studentams.

Pedagogai, švietimo pagalbos specialistai glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje: kartu rengia ugdomosios veiklos planus, organizuoja veiklas, rengia projektus, akcijas, parodas, šventes. Pedagogai aktyviai dalyvauja lopšelio-darželio savivaldos veikloje, komandose, grupėse, dalijasi gerąja patirtimi, veda atviras veiklas.

Įstaigoje veikia vaiko gerovės komisija, kuri rūpinasi kiekvieno vaiko gerove, užtikrina sąlygas vaiko gebėjimams atsiskleisti, teikia pagalbą specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintiems vaikams, konsultuoja tėvus, kartu rengia individualius planus, vykdo prevencines veiklas.

Papildomas ugdymo paslaugas pagal tėvų pageidavimus ir įstaigos galimybes teikia pedagogai, turintys atitinkamą išsilavinimą, išmanantys ikimokyklinio amžiaus vaiko raidos ypatumus.

1.4. Regiono ir švietimo teikėjo savitumas

Lopšelis-darželis įsikūręs Vilniaus miesto Naujamiesčio rajone. Įstaiga puoselėja kultūrinės tradicijas, didžiuojasi darniu, atsakingu ir mylinčiu savo darbą kolektyvu, džiaugiasi ugdytinių tėvais, kurie aktyviai dalyvauja savivaldoje, teikia siūlymus dėl ugdomosios veiklos organizavimo, jos kokybės gerinimo, aktyviai dalyvauja bendruomenės sporto šventėse, parodose, akcijose ir renginiuose, susirinkimuose, talkina tvarkant darželio aplinką.

Įstaigos aplinka saugi. Įrengti elektroniniai patekimo į teritoriją ir pastatą užraktai. Įrengta „Kiss & Ride“ trumpo sustojimo aikštelė. Nauja tvora apsodinta tujomis ir krūmais. Aplinka palanki vaiko ugdymui(si). Didžiulis sodas, edukacinės lauko erdvės, daržas, ergoterapinis takas, ramybės, kūrybos erdvės. Atnaujinta krepšinio aikštelės danga leidžia saugiai sportuoti. Vaikai gali prasmingai ir turiningai leisti laiką lauke. Grupės aplinkos turtingos šiuolaikiniais žaidimais, konstruktoriais, priemonėmis tyrinėjimui, eksperimentavimui. Įrengti ramybės kampeliai, kiekvienoje grupėje yra šviesos stalai, projektoriai, vaikų pasiekimų ir pažangos įsivertinimui naudojamos priemonės užtikrina kokybišką ir visapusišką vaikų ugdymą(si). Įstaigoje įrengtas multisensorinis kambarys.

Lopšelis-darželis pripažintas sveikatą stiprinančia mokykla, todėl fizinis aktyvumas, sveikos mitybos įgūdžių lavinimas yra svarbi sritis, į kurią įsitraukia visa įstaigos bendruomenė. Vaikų mityba gerinama dalyvaujant programoje „Vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno produktų vartojimo skatinimas vaikų ugdymo įstaigose“.

Grupėse vykdomos socialinių-emocinių įgūdžių lavinimo programos „Kimochis“ ir „Zipio draugai“.

Lopšelio-darželio bendruomenė atvira pokyčiams bei naujovėms. Tradicija tapo kasmetinės žiemos ir pavasario bendruomenės sporto šventės, akcija „Gera daryti gera“, kalėdinė paroda. Įstaiga nuolat dalyvauja ir įsitraukia į nacionalinius projektus ar veiklas, bendradarbiauja su užsienio mokyklomis.

Siekiant užtikrinti vaikų ugdymo(si) tęstinumą, jau ne vienerius metus vyksta bendradarbiavimas su Vilniaus miesto mokyklomis, kitomis ikimokyklinio ugdymo įstaigomis. Vyksta bendri projektai, renginiai, varžybos, veiklos netradicinėse aplinkose. Vaikams tai puikus būdas puoselėti draugystę, tarpusavio supratimą, ugdyti bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimus.

Siekiant kokybiško įtraukiojo ugdymo, lopšelis-darželis aktyviai bendradarbiauja su Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centru, Vilniaus pedagogine psichologine tarnyba. Vyksta pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų mokymai, konsultacijos.

Integruojant STEAM idėjas kasdieninėje įstaigos veikloje, organizuojami projektai, gautas finansavimas STEAM laboratorijos įsteigimui darželyje.

1.5. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai, bendradarbiavimas

Lopšelyje-darželyje gerbiama ir toleruojama šeimos kultūra, tradicijos, atsižvelgiama į tai, kad kiekviena šeima yra savita, turinti savo vertybių ir pažiūrų sistemą. Nuolat ieškome efektyvių bendradarbiavimo su tėvais metodų ir formų, atliepiame jų poreikius, lūkesčius. Tėvai – patys svarbiausi pagalbininkai ugdymo procese ir ugdomosios aplinkos kūrimo. Jie skatinami aktyviai įsitraukti į savivaldos veiklą, teikti pasiūlymus veiklos tobulinimui. Vyksta bendri renginiai, projektai, akcijos, organizuojamas tėvų švietimas, palaikomos vaikų ir pedagogų iniciatyvos.

Atsižvelgiame į tėvų lūkesčius, kurie tikisi, kad lopšelyje-darželyje:

- vaikas jausis saugus;
- ugdysis visapusiškai (įgis savarankiškumo, socialinių, komunikacinių, darbo komandoje ir kt. įgūdžių);
- vaikas galės patenkinti savo smalsumą, išreikš save per įvairias veiklas (išbandys įvairius raiškos būdus), atras įvairius pasaulio pažinimo būdus;
- judės, sportuos, aktyviai veiks tiek salėje, tiek lauke;
- laisvai kurs ir drąsiai veiks.

Svarbus tėvų, pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų darbas komandoje, siekiant bendrų ugdymo(si) tikslų, sistemingo vaiko pasiekimų ir pažangos stebėjimo, individualių gabumų puoselėjimų.

Tėvų pageidavimu, įstaigoje organizuojamas papildomas ugdymas.

1 pav. Įstaigoje puoselėjamos bendradarbiavimo su tėvais formos.

2. PROGRAMOS UGDYMO PRINCIPAI

Ugdymas grindžiamas šiais principais:

Humaniškumo
principas

Plėtoti ugdymo turinį, kuris geriausiai atlieptų vaiko interesus; gerbti kiekvieną vaiką kaip asmenybę; palaikyti nuoširdų ir šiltą bendravimą su juo, sudaryti sąlygas jaustis vertingam ir būti paskatintam. Ribos ir taisyklės nustatomos pagal vaikų ir suaugusiųjų susitarimus. Skatinami meilės, gerumo, pagarbos jausmai artimiesiems ir kitiems žmonėms.

Demokratiškumo
principas

Ugdyti iniciatyvų, aktyvų, reiškiantį savo nuomonę vaiką. Ugdymas grindžiamas demokratinėmis vertybėmis, sudaromos sąlygos tenkinti pagrindinius vaikų poreikius. Pripažįstama teisė savitai reikštis. Ugdytojai – aktyvūs, žinantys savo galimybes ir motyvus, išreiškiantys savo požiūrį, besidalijantys patirtimi, teikiantys siūlymus dėl bendro darbo rezultatų.

Diferencijavimo
principas

Vaikai ugdomi pagal individualias savybes, šeimos tradicijas, turimą vaikų patirtį, taikomi skirtingi ugdymo būdai, metodai, dažniau taikomos individualaus ugdymo ar ugdymo nedidelėmis grupelėmis, komandomis formos.

Integravimo, lankstaus
ugdymo principas

Sudaroma galimybė kiekvienam vaikui ugdytis (mąstymą, jausmus, pojūčius), toleruojami vaikų skirtumai, vaikui padedama suprasti, kad buvimą darželyje ir namuose sieja bendri dalykai. Bendradarbiaujant su kitais specialistais, lavinami įvairūs gebėjimai, formuojamas supratimas apie supančio pasaulio vientisumą. Pedagogas ugdymo(si) procesą planuoja, organizuoja lanksčiai, atsižvelgiant į vaikų poreikius. Draugiška, lanksti tėvų, pedagogų ir vaikų partnerystė.

Mokymosi žaidžiant ir
aktyviai tyrinėjant
principas

Žaisdami vaikai mokosi pažinti tikrovę, plečia ir įsisavina kultūrinės žinias. Žaidimas leidžia vaikams mokytis vieniems iš kitų: jie praturtina vienas kitą, dalijasi žiniomis apie pasaulį, susipažįsta su įvairiais tikrovės reiškiniais, mokosi bendrauti. Artimiausią aplinką vaikas pažįsta tyrinėdamas, kurdamas, eksperimentuodamas. Naujas patyrimas siejamas su įgyta patirtimi, vyksta čia ir dabar.

Tęstinumo principas

Vertybinių nuostatų, gebėjimų ugdymas, orientuojantis į vaiko ugdymo(si) šeimoje tęstinumą. Išlaikoma dermė su Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymo(si) programa.

3. PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Tikslas – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsningumais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

Uždaviniai:

1. Užtikrinti saugią, ugdymą(si) skatinančią aplinką, dialogiška sąveika grindžiamą tikslingą ugdymą(si) ir vaikų saviraiškos puoselėjimą.
2. Stiprinti vaikų sveikos gyvensenos, fizinio aktyvumo įgūdžius, socialinį ir emocinį tobulėjimą.
3. Puoselėti bendradarbiavimu ir pasitikėjimu grįstus santykius tarp vaikų ir pedagogo, skatinti vaikų saviraišką, pasitikėjimą savimi, problemų sprendimą.
4. Skatinti vaikus aktyviai dalyvauti, kūrybiškai išreikšti save, tyrinėti, eksperimentuoti, kelti klausimus, diskutuoti, numatyti tolesnės veiklos žingsnius kasdieninėje veikloje.
5. Žadinti vaikų motyvaciją mokytis, suprasti ir įsivertinti savo žinias, pažinti ir numatyti tolesnių veiklų tikslus, rinktis veiklos būdus ir priemones.
6. Skatinti pozityvų bendravimą ir bendradarbiavimą su bendraamžiais, veiklą komandoje, pagalbą vienas kitam, pagarbą sau ir kitiems.
7. Ugdyti atsakomybę už savo veiksmus.

4. UGDYMO MODELIS, TURINYS, METODAI IR PRIEMONĖS

Ugdymo turinys – į vaiko vertybinių nuostatų, gebėjimų, žinių ir patirties ugdymą orientuota vaiko veikla, jo veiksena, pasaulio pažinimo ir saviraiškos būdai, ugdymo(si) medžiaga.

Programos turinys išdėstytas pagal ugdomas vaikų kompetencijas: **sveikatos saugojimo, socialinę, komunikavimo, pažinimo ir meninę.**

Pasirinktas ugdymo modelis apima 18 vaiko ugdymo(si) pasiekimų sričių: 13 jungiamos į atskirų **kompetencijų struktūrą**, o 5 (iniciatyvumas ir atkaklumas, tyrinėjimas, problemų sprendimas, kūrybiškumas ir mokėjimas mokytis) integruojamos į visas kompetencijas (žr. 2 pav.).

Kiekvienoje iš vaiko ugdymo(si) pasiekimų sričių išskirti šeši vaiko pasiekimų žingsniai, rodantys vaiko pažangą jam įgyjant vertybines nuostatas (tai ugdymo(si) procese vaiko įgytas nusiteikimas, polinkis, požiūris, išreiškiantys jo santykį su savimi, su kitais, su aplinka, su ugdymusi) ir esminius gebėjimus (tai nuo gimimo iki šešerių metų kiekvienoje iš ugdymo(si) pasiekimų sričių įgytas svarbiausias vaiko gebėjimas ką nors daryti, veikti, elgtis, kurti). Taip pat pateiktas septintasis žingsnis, skirtas vaikų ugdymui(si) individualizuoti, kai jie šeštajame žingsnyje numatytus pasiekimus įgyja dar neturėdami šešerių metų. Pasiekimų žingsnis – tai vaiko pažangą rodantys žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų pokyčiai per vienerius metus, atitinkantys vaiko raidos dėsningumus kokybiško ugdymo sąlygomis. Išskirtos ugdymo(si) pasiekimų sritys apima visus svarbiausius vaiko pasiekimus, sudarančius prielaidas sėkmingai plėtotis socialinei, sveikatos, pažinimo, komunikavimo, meninei kompetencijoms priešmokykliniame ugdyme. Ugdymo turinyje atskleidžiama ką vaikas ugdysis, kokius gebėjimus, žinias ir patirtį įgys veikdamas: žaisdamas, judėdamas, pažindamas, tyrinėdamas, bendraudamas, kurdamas.

Ugdymo metodai (kaip vaikas ugdomas, ugdomi) – kasdieninis, tiesioginis bendravimas, suaugusiojo kalbos, elgesio pavyzdys, žaidimai, žaidinimai, stebėjimas, eksperimentavimas, manipuliavimas daiktais, vaiko aktyvus ieškojimas naujų veikimo, judėjimo būdų ir kita; ugdant jaunesniojo amžiaus vaikus ir – žaidimas, pokalbis, aiškinimas, klausimai, diskusijos, dialogas, bendradarbiavimas, pavyzdys, pasakojimas, stebėjimas, tyrinėjimai, pamėgdžiojimas, vertinimai, pratimai, projektų metodas ir kt.

2 pav. Ugdymo modelis vaiko pasiekimus jungiant pagal kompetencijas.

4.1. Sveikatos saugojimo kompetencija

1. Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	
Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu. Prižiūri savo išorę: prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.	
Vertybinė nuostata. Noriai ugdomi sveikam kasdieniniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.	
Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai, pradeda naudoti stalo įrankius. Suaugusiojo padedamas rengiasi, kiša koją į batuką, ranką į rankovę, deda kepurę ant galvos. Suaugusiojo padedamas bando prausis, nusišluostyti veidą, rankas. Bando laikytis nusistovėjusios tvarkos, padėti į vietą vieną ar kitą daiktą.
3 žingsnis	Savarankiškai valgo ir geria. Pasako, ką nori ar nenori valgyti ir kokius patiekalus mėgsta. Bando gerai sukramtyti maistą, neskubėti. Padedant suaugusiam serviruoja ir sutvarko stalą. Nueina nuo stalo tik baigus valgyti. Plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Priminus arba pats savarankiškai eina į tualetą. Prieš valgį, pasinaudojęs tualetu, pats plaunasi rankas.

	<p>Mėgina apsiauti batukus, apsilvilti, bando sagstyti sagas, varstyti batų raištelius. Susitepęs prausiasi ir šluostosi veidą. Sudeda žaislus ir daiktus į jiems skirtas vietas.</p>
4 žingsnis	<p>Valgo gana tvarkingai, naudojami stalo įrankiais, stengiasi valgyti neskubėdamas. Pavalgęs padėkoja. Žino, kad reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Žino, kad galima apsinuodyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius. Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus, priminus šukuojasi plaukus. Savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas, veidą ir nosį. Čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį, pasitraukia nuo kitų vaikų. Gali susitvarkyti dalį žaislų ir daiktų. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.</p>
5 žingsnis	<p>Naudojami stalo įrankiais ir pasako kuriam patiekalui valgyti jie skirti. Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas, pasako, kad pieną, mėsą, vaisius, daržoves valgyti naudingiau nei saldumynus. Įvardija kelis sveikus maisto produktus (morką, obuolį, pieną ir t.t.) bei kelis nenaudingus sveikatai (traškučius, kokakolą, guminukus). Valgo įvairų maistą (penkių pagrindinių maisto produktų grupių). Pasako, kaip reikia apsirengti šiltu ir šaltu oru, rengiasi savarankiškai. Stengiasi būti tvarkingas, nesutepti drabužių, tvarkingai juos padėti, sulankstyti, pasikeisti sušlapusius rūbus, avalynę. Sudeda žaislus, šluosto dulkes, valo stalą, surenka šiukšles aikštelėje. Suaugusiojo padedamas kloja lovą. Žaisdamas, ką nors veikdamas, stengiasi saugoti save ir kitus. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.</p>
6 žingsnis	<p>Taisyklingai naudojami peiliu. Valgydamas laiko šakutę kairiąja, peilį – dešiniąja ranka. Stebint suaugusiajam saugiai naudojami veiksmai skirtais aštriais įrankiais, pjausto daržoves, vaisius. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, o kurio vartojimą reikėtų riboti. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Jaučia kada sušilo arba sušalo ir savarankiškai apsirengia, nusirengia megztinį, striukę, pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orą. Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Suaugusiojo prižiūrimas žaidžia su kalimo, siuvimo, dygsniavimo priemonėmis. Žino kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus.</p>
7 žingsnis	<p>Tvarkingai valgo, jaučia kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai vandens. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą, taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orą. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kad norint būti sveiku, reikia vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. Savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą.</p>

Ugdymo(si) gairės

Siūlyti vaikams veiklas, kurios leis jam patirti sėkmę ir kartu tobulėti.
Pastebėti kada reikia paramos ir jį nukreipti (nedaryti už vaiką to, ką jis geba pats).
Padrąsinti savarankiškai valgyti, nusirengti, tvarkingai pasidėti savo daiktus, pagirti, pažymėti pavykusį savarankiškumo veiksmą.
Mokyti taisyklingai naudotis tualetu, plauti rankas, lavinti kitus kasdieninio gyvenimo įgūdžius.
Skatinti savarankiškai susitvarkyti daiktus.
Siekti, kad vaikai domėtųsi informacija apie sveiką gyvenimą ir sveikatos saugojimą, atkreiptų dėmesį, į tai,

kaip suaugusieji tausoja maistą ir kokios yra tradicijos.

Organizuoti pokalbius, diskusijas apie įvairių maisto produktų naudą, mokyti atskirti naudingą ir bevertį maistą.

Patraukliais būdais paaiškinti produktų naudą organizmui, pvz., žiūrėti filmukus apie žmogui naudingus maisto produktus ir kt.

Savo pavyzdžiu rodyti kaip naudotis stalo įrankiais.

Skatinti geriau pažinti savo kūną ir padėti perimti elementarias sveikatą stiprinančias nuostatas, sistemingai sportuoti ir grūdintis, sudaryti galimybę kasdien būti gryname ore (kasdien atlikti mankštą, sportuoti lauko ir netradicinėse aplinkose ir kt.).

Suburti vaikus žaidimams, pokalbiams apie saugų elgesį.

Kartu su vaikais vykdyti projektinę veiklą, kasdieninėje veikloje naudoti inovatyvias priemones (bitutes robotus Bee-Bot, projektorius ir kt.)

Kviesti vaikus kartu serviruoti stalą gimtadieniui, šventei ir kt., pratinti laikytis etiketo, rodyti pavyzdį.

Siekti, kad vaikai savarankiškai prisimintų apie taisyklingos laikysenos svarbą ir rūpintųsi savo laikysena.

2. Fizinis aktyvumas

Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

Vertybinė nuostata. Noriai ir džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	Vaikas savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumia kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Keičia buvimo vietą, judėjimo kryptį ir pobūdį, eksperimentuoja judesiu: įvairiai išbando ėjimą, bėgimą, judėdamas skirtingu tempu. Užlipa ir nulipa nuo kėdės. Tą patį judesį daug kartų kartoja, mėgdžioja suaugusiojo parodytą, imituoja.
3 žingsnis	Stovi ant vienos kojos. Geriau derina akies-rankos judesius ir koncentruojasi. Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Mėgaujasi įvairiais judėjimo potyriais, daug kartų išbando visus judėjimo variantus, įvaldo vis naujus judėjimo būdus (pratinsi šokinėti, šliaužti, laiptoti, čiuožti, landžioti, atlikti veiksmus su kamuoliu), bando savo judesius derinti su kitų vaikų judesiais, išlaikyti pusiausvyrą. Atsisirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Bando verti raištelį į batus, stato, konstruoja, dėlioja dėliones.
4 žingsnis	Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis ir rankomis, gali judėti skirtingu tempu (greitai-lėtai), judėti bendroje erdvėje įvairiomis kryptimis (eina ir bėga keisdamas kryptį ir greitį). Juda greta kito, poroje – mokosi būti šalia kitų, su kitais. Būna gryname ore: žaidžia judriuosius žaidimus, aktyviai juda. Eina ant pirštų galų, eina siaura linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštino. Mina ir vairuoja triratuką, balansinį dviratuką. Judėsiu bando išreikšti pojūčius, emocijas, jausmus, pavaizduoti kai kuriuos reiškinius (transporto priemonių judėjimą, gyvūnų judesius) ir pakartoti rodomus judesius, pratimus ir kt. Tikslingai atlieka judesius plaštaka ir pirštais bei ranka, gauda didelį kamuolį, atlieka judesius kaire arba dešine ranka, koja.

5 žingsnis	<p>Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais.</p> <p>Išbando įvairius judėjimo būdus, juda įvairiais būdais ir atranda kurios nors kūno dalies judėjimo būdus (atsistoja ant kulnų, ant pirštų galų ir t.t.). Atlieka judesius, lavinančius fizines kūno galimybes, šokinėja abiem kojomis ir ant vienos kojos, lipa, spiria, meta, gauda ir mušinėja kamuolį abiem rankomis.</p> <p>Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto.</p> <p>Laipioja lauko įrenginiais.</p> <p>Važinėja triratukais, paspirtukais.</p> <p>Atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka, naudojant pieštuką, žirkles bei piešia, lipdo, klįjuoja, kerpa.</p>
6 žingsnis	<p>Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Ištvėringas, bėga ilgesnius atstumus.</p> <p>Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į toli, į aukštį. Važiuoja dviračiu, paspirtuku. Judrią veiklą keičia ramesne, savarankiškai saugiai juda, pratinasi pajusti asmeninės ir bendros erdvės ribas.</p> <p>Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Valdo pieštuką, žirkles. Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindamas veiksmus. Mokosi kai kurių sportinių žaidimų elementų, laikytis judriųjų žaidimų su sportinių pratimų elementais taisyklių.</p> <p>Žaidžia judriuosius žaidimus, atlieka mankštą, dalyvauja kūno kultūros valandėlėse, sportinėse pramogose ir kt.</p>
7 žingsnis	<p>Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje (poroje, rate, voroje ir pan.).</p> <p>Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį.</p> <p>Žaidžia įvairius žaidimus įpindamas po du skirtingus rankų ir (ar) kojų judesius.</p> <p>Savarankiškai laikosi judriųjų žaidimų ir sportinių pratimų taisyklių.</p>
Ugdymo(si) gairės	
<p>Sudaryti kuo geresnes sąlygas judėjimui, sukurti gerą atmosferą grupėje ir lauke, rūpintis, kad kiekvienas vaikas pakankamai judėtų.</p> <p>Parūpinti priemonių ir siūlyti žaisti žaidimus, lavinančius vaikų judėjimą, paskatinant vaiką ridenti, mesti, gaudyti, stumdyti, paspirti kamuolį ir t.t.</p> <p>Padrąsinti šokinėti laikantis pačiam, siekti pakabinto daikto pašokant, užlipti ant čiuožynės ir nučiuožti.</p> <p>Inicijuoti veiklą, lavinančią kūno, rankų, riešo, pirštų raumenis; skatinti su daiktais išmokus veiksmus naudoti žaidimui.</p> <p>Skatinti teigiamas emocijas, kad vaikas patirtų judėjimo džiaugsmą, palaikyti vaikų norą žaisti judriuosius žaidimus (dalyvauti estafetėse, sportinėse pramogose ir t.t).</p> <p>Palaikyti aktyvios ir ramios veiklos pusiausvyrą, aktyvinti pasyvesnius, fiziškai silpnesnius.</p> <p>Stengtis įvairinti fizinio aktyvumo veiklas, skatinti saviraišką judesiu, kūno kultūrą sieti su kita veikla.</p> <p>Sudaryti sąlygas važinėti triratuku, paspirtuku, balansiniu dviratuku.</p> <p>Skatinti kirpti, lipdyti, aplikuoti, lavinti smulkiąją motoriką.</p> <p>Ugdyti gebėjimą diferencijuoti judesių parametrus, pajauti erdvę.</p> <p>Žaisti įvairius žaidimus, kuriuose dominuoja visi pagrindiniai judesiai, t. y.: ėjimas, bėgimas, šuoliai, mėtymas, laipiojimas, pusiausvyros pratimai.</p> <p>Parūpinti judrumą skatinančių priemonių, kūno kultūrą sieti su menine veikla, žaidimais.</p>	

Padėti suvokti asmeninį saugumą lemiančius veiksmus, išmokti valdyti save.

Pratinti išlaikyti taisyklingą laikyseną, priminti, kad reikia stengtis vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai; skatinti vaikus improvizuoti judesiu.

Lauke išnaudoti įvairias grūdinimo priemones (vasarą – terapinį Kneipo takelį, žaidimus su vandeniu ir kt.).

Mokyti sportinių žaidimų elementų, žaisti krepšinį, futbolą, stalo tenisą, badmintoną ir kt.

Siūlyti vaikams įvairias žaidybines situacijas, pvz., skatinančias vaikščioti ant pirštų galų ir kulnų.

Skatinti vaikų fizinį aktyvumą: mankštintis, žaisti judriuosius žaidimus, dalyvauti estafetėse, sportinėse pramogose ir t.t.

4.2. Socialinė kompetencija

3. Emocijų suvokimas ir raiška

Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardija savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais, elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).

Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis ir jausmais.

Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita (pavargo, kitas vaikas atėmė žaislą ir pan.). Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.
3 žingsnis	Pradeda atpažinti ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja.
4 žingsnis	Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas ir nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką. Pradeda suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali būti nevienodos. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja. Jei pastebi supykusį bendraamžį, pasitraukia nuo jo, gali prieiti prie pedagogo.
5 žingsnis	Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla. Pedagogo padedamas susitaria su draugu žaislu žaisti paeiliui. Pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti.
6 žingsnis	Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis, tėvams pasakoja apie dienos nuotaikų kaitą. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradeda kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia. Draugiškai pakviečia kitą žaisti kartu, jei šis atrodo draugiškai nusiteikęs.
7 žingsnis	Vaikas kalba apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau jei esi nusiminęs, piktas, ieško arba pats susikuria nusiramino būdus. Erzinamas nepuola muštis, bet ateina ir pasako pedagogui. Supykęs suskaičiuoja iki 10, giliai pakvėpuoja. Susijaudinęs, supykęs, nusiminęs eina į jam patinkančią ramią vietą, užsiima veikla, kuri jam patinka.

Ugdymo(si) gairės

Kalbinti vaiką ir pavadinti jo reiškiamas emocijas, įvardyti vaikų bei savo emocijas, pasakyti, kad vaikas liūdnas, piktas ar susierzinęs, pačiam jį paglostyti ir paskatinti kitą vaiką jį paguosti.

Visada pasirūpinti vaiku, kai jis jaučia neigiamas emocijas, jeigu reikia, nuvesti į multisensorinį kambarį, pabūti, padėti atsipalaiduoti.

Kurti žaidybines situacijas, pvz.: užsidengti veidą ir atsidendti, demonstruojant vis kitą emocinę išraišką, dainuoti skirtingų nuotaikų daineles.

Kartu su vaiku vartyti knygeles, korteles ar plakatus, kuriuose veikėjai yra skirtingos nuotaikos.

Žaisti vaidmenų žaidimus, kuriuose lėlės, gyvūnų figūrėlės ir kiti skirtingai jaučiasi ir elgiasi, skatinti įsijausti į personažą.

Panaudoti personažus, spėlioti, kaip vaikas jaučiasi, ką reikėtų padaryti, kad jaustųsi geriau.

Skatinti vaikus savo emocijas, mintis ir įspūdžius išreikšti meninėmis priemonėmis ir būdais, rūpintis vaiko menine raiška.

Jautriai reaguoti į vaiko rodomus emocijų ženklus: veido mimika susitapatinti su jo nuotaika, komentuoti emocijas ar jausmus, juos pavadinti. Pastebėti, kai vaiko emocijų ir jausmų raiška išsiplečia ir skirtingai į ją reaguoti, padėti atrasti naujų emocijų raiškos būdų.

Vartyti ir skaityti vaikui, „nuotaikų knygeles“, žiūrėti „jausmų korteles“, „nusiramino korteles“, veidukus. Būti vaikui pavyzdžiu kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi – pasijuokti kartu su juo, jei liūdi, verkia – paglostyti, duoti žaislą. Mokyti atsiprašymo ir susitaikymo ritualų.

Skaityti terapines pasakas.

Paskatinti kasdien po kelis kartus žymėti savo nuotaiką, parenkant ją atitinkantį nuotaikų veidelį.

Skatinti reikšti visus jausmus, kad būtų galima pastebėti, kada vaikui reikia pagalbos ir jam padėti.

Pasiūlyti žaidimų, skatinančių tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Skatinti pastebėti bendraamžių savijautą.

Skatinti vaikus pranešti pedagogui apie konfliktą. Aptarti su vaikais ką galima daryti kai kas nors erzina kitą, atima žaislus, suduoda ir pan.

4. Savireguliacija ir savikontrolė

Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus, įsiau drinęs geba nusiraminti.

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.

Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramino būdų, pavargęs migdosi apkabinęs savo mėgstamą minkštą žaislą. Pradedą valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.
3 žingsnis	Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdienine tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina, atsisako bendros veiklos. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus. Sako „aš pats“, kai suaugusysis nori jam padėti. Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų ir žaidžia. Noriai sėdasi prie stalo atėjus pietų metui. Prašo maisto arba norimo žaislo, o ne atima jį iš kito vaiko. Pasitraukia iš žaidimo, kai negauna norimo žaislo.

	Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.
4 žingsnis	Nusiramina kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą, priklausomai nuo situacijos. Paklaustas ramioje situacijoje, pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių, bando tartis dėl norimo žaislo. Priminus ir padedant, sutvarko žaislus su kuriais žaidė. Paprašytas netrukdyti kitiems, audringas džiaugsmo emocijas gali reikšti santūriau. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu, laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių.
5 žingsnis	Nusiramina, atsipalaiduoja klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Pavargęs ar nusiminęs nueina pažaisti „Ramybės kampelyje“, nusiramina kalbėdamasis su pedagogu ar pedagogo padėjėju. Retkarčiais primenamas, laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.
6 žingsnis	Pats taiko įvairesnius nusiramavimo, atsipalaidavimo būdus. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių, kitų neskaudinančių išeičių. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus. Bendraamžio erzinaamas nusišuka ir nueina šalin, susilaikydamas nuo konflikto. Nepasidalinus vaidmenimis žaidime, bando tartis ir sprendimą rasti be pedagogo pagalbos.
7 žingsnis	Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Susijaudinęs, išsigandęs, sutrikęs bando nusiraminti ir ieškoti pagalbos. Taiko kelis skirtingus kitiems priimtinius emocijų ir jausmų reišikimo būdus. Numato, kaip jausis pats ar kitas asmuo įvairiose situacijose.

Ugdymo(si) gairės

Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. Nustatyti vaikui ir jo veiklai būtinus apribojimus ir nuosekliai jų laikytis. Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas (pvz., neskubėti raminti nespėjus pravirkti). Vaiko elgesiui reguliuoti taikyti veido mimiką ir balso intonacijas. Vaikams parodyti, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje. Žinoti ir taikyti kiekvienam vaikui priimtina dienos ritmą, priimtinius nusiramavimo būdus, pvz., supykus minkyti kamuoliuką, plėšyti lapus, susirasti ramią vietą, išsirėkti. Pasiūlyti vaikams žaislų ar priemonių, padedančių išreikšti jausmus, pvz.: piešimas, lipdymas, žaidimas su smėliu ar šviesos stalu. Žaidimui pasiūlyti korteles su emocijomis arba pavaizduotais nusiramavimo būdais (kvėpavimas, rami vieta, sensorinė lempa, kamuoliukas ar pan.). Supažindinti su priemonėmis, esančiomis multisensoriniame kambaryje. Paaiškinti ar suvaidinti, kaip vaiko elgesys įskaudino kitus, pasiūlyti vaikams kylančių konfliktų sprendimo būdus. Skatinti vaikus, pasakant ko jie nori, vartoti žodžius, o ne fizinę jėgą. Nuolat atnaujinti įrengtus grupėse nusiramavimo, gerų emocijų kampelius, kuriuose vaikai galėtų naudotis nusiramavimo priemonėmis: judančių švieselių įrenginiais, muzikos klausymosi per ausines vieta, minkštais, sensoriniais žaislais ir kt. Pagirti vaiką, kai jis atsižvelgia į suaugusiojo prašymą ir nepažeidžia susitarimų. Pakomentuoti kodėl buvo svarbu atsižvelgti į prašymą, kodėl svarbi viena ar kita elgesio taisyklė.

Skatinti vaiko pastangas pačiam spręsti problemas ir nesutarimus, ieškoti taikių išeičių keliant problemų sprendimą skatinančius klausimus: „Kaip galima išspręsti šią problemą?“, „Kas atsitiks, jeigu padarysime taip?“.

Pasakoti istorijas arba žaisti žaidimus, kurių veikėjai konfliktus sprendžia pozityviai.

Būtinai padėti vaikui, kuriam reikalinga pagalba derybose (pvz., vaikams su kalbos sutrikimais), konkrečiose konfliktinėse situacijose.

Leisti vaikui pačiam spręsti problemas, neskubėti patarinėti, nurodinėti.

Nustatyti ribas, kurias peržengus, žaidimai gali tapti pavojingi, aiškintis su vaikais skirtumus tarp kovinių žaidimų ir peštynių tikrovėje.

5. Savivoka ir savigarba

Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą. Pasako, kad yra berniukas, mergaitė; priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei; pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai.

Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, rodo nepasitenkinimą, kai suaugusysis neleidžia to daryti. Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi paskatinimo ir pagyrimo. Prieina prie suaugusiojo, kad parodytų, ko išmoko. Krykštauja, ploja kai pagiriamas. Pastebi veidrodyje, kai išsitepa valgydamas ar naudodamas piešimo priemones. Parodo save neseniai darytose šeimos, vaikų grupės nuotraukose ir pasako savo vardą.
3 žingsnis	Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako savo vardą. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima. Tarp kitų daiktų atpažįsta savo atsineštą žaislą ir jį parodo, atpažįsta savo rūbus.
4 žingsnis	Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, ko nori jis ir kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu. Supranta, kad jam nepatinkanti veikla gali būti smagi kitam vaikui. Pats būdamas linksmas arba ramus, gali suprasti ir paaiškinti, ką jaučia nuskriaustas bendraamžis. Pasakoja pedagogui, ką veikė per poilsio dienas, o šeimos nariams – ką veikė darželyje.
5 žingsnis	Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: apibūdina savo išvaizdą. Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų. Dažnai pasakoja ką veikė namuose su mama, tėčiu ar kitais šeimos nariais. Į grupę atėjusiems tėvams noriai aprodo grupę, pasakoja apie tai, ką joje veikė, apie draugus, pedagogą, pedagogo padėjėją.
6 žingsnis	Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksinti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius

	<p>sprendimus ir kt.). Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.</p>
7 žingsnis	<p>Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiais. Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, mokosi iš jų. Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos. Žino kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais. Iš intonacijos, žodžių, veido išraiškos, pozos supranta kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu, tai atspindi - „Nenori su manimi būti draugais?“</p>

Ugdymo(si) gairės

Žaisti su vaiku žaidimus judinant rankes, kojeles, liečiant nugarytę, pilvuką ir pan. Vartoti, aiškiai ištarti kūno dalių pavadinimus.
Padėti dėžę su kamuoliukais, kad vaikas galėtų joje vartytis.
Pasiūlyti žaislų su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis (kepurėmis, kaspinais), stebint save nedūžtančiame veidrodyje.
Vaiko protestą suprasti kaip jo poreikių ir norų išraišką, o ne kaprizus. Sudaryti vaikui pasirinkimo situacijas, naudoti tik būtinus draudimus (kad nenukristų, nenusidegintų).
Demonstruojant ir aiškinant įtraukti vaiką į diskusiją kas jam patinka ir kas nepatinka.
Skirti pakankamai individualaus dėmesio – domėtis, ką jis veikia, pritarti žvilgsniu, šypsena, plojimu, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais, „duoti penkis“.
Dažnai įvardyti daiktus, kurie priklauso vaikui, paminint jo vardą. Pasiūlyti žaidimų „Perduok kitam“, „Įvardink kūno dalis“, „Spalvotas traukinukas“, „Mano diena“ ir kt.
Nuoširdžiai domėtis ir klausinėti apie jo išpūdžius, jausmus kai vaikas buvo ne darželio aplinkoje, skatinti papasakoti apie save.
Paskatinti samprotauti apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kur buvai? Su kuo buvai? Ką mėgsti veikti?“ ir pan.
Leisti vaikui vis daugiau rinktis pačiam, nepažeidžiant savo ir kitų saugumo bei nustatytų elgesio taisyklių.
Lavinti vaikų humoro jausmą pastebint pozityvią klaidų pusę. Sąmoningai suklysti pademonstruojant, kaip galima juoktis iš savo apsirikimų.
Pasiūlyti idėjų veiklai, skatinančiai tyrinėti kitų palankumo ir nepalankumo vaikui ženklus, aiškintis palankumo ir nepalankumo priežastis.

6. Santykiai su suaugusiais

<p>Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia savo nuomonę. Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.</p>		
Pasiiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai	Vaikų veikla
2 žingsnis	<p>Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prierašumą juo besirūpinančiu suaugusiuoju. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.</p>	
3 žingsnis	<p>Lengviau atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis.</p>	

	<p>Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo.</p> <p>Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria.</p> <p>Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai pedagogas yra šalia jo arba matomas netoliese.</p>
4 žingsnis	<p>Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės pedagogais, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Suaugusiojo paklaustas, pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju.</p> <p>Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai pedagogas yra šalia jo arba matomas netoliese.</p> <p>Vaikas įsitraukia į pedagogo pasiūlytą veiklą, tačiau ją plėtoja savitai.</p>
5 žingsnis	<p>Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį.</p> <p>Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako kaip pasielgė kitas ir laukia komentarų.</p> <p>Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, pedagogo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.</p> <p>Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.</p> <p>Noriai žaidžia vaidmeninius žaidimus su suaugusiuoju.</p> <p>Pratinasi laikytis susitarimų, taisyklių.</p>
6 žingsnis	<p>Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais.</p> <p>Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų.</p> <p>Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę.</p> <p>Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo.</p> <p>Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.</p> <p>Domisi žmonių panašumais ir skirtumais, patiria ir sužino, kad žmogus turi savo norų, kad keičiasi jų nuotaikos ir jausmai.</p> <p>Gerbia suaugusiuosius, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose.</p> <p>Vaikas pasako, kokio elgesio norėtų grupėje ir kartu su pedagogu suformuluoja taisyklę.</p>
7 žingsnis	<p>Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiais.</p> <p>Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi.</p> <p>Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos.</p> <p>Domisi suaugusiojo jausmais ir savijauta, užjaučia, pagaili, siūlo savo pagalbą. Žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.</p>
Ugdymo(si) gairės	
<p>Sukurti ir laikytis atsisveikinimo su tėvais ritualų.</p> <p>Pozityviai bendrauti su vaiku, o vaikui supykus, užsispyrus - jautriai aiškintis pykčio priežastis, padėti vaikui taikyti vis daugiau būdų savo poreikiams ir nuotaikai išreikšti.</p> <p>Bendradarbiauti su vaiko tėvais sužinant naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą laiką.</p> <p>Pritarti vaiko iniciatyvai, tačiau visuomet būti vaiko saugumo garantu.</p> <p>Žaidžiant su vaiku skatinti jo savarankiškumą, įsitraukti į kitų vaikų žaidimą, pasiskirstyti vaidmenis, parsirinkti tinkamus bendravimo būdus.</p> <p>Kviesti tėvus dalyvauti grupės veikloje.</p> <p>Skatinti pasakyti savo norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti.</p>	

Padėti vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį, supykus paskatinti kalbėti apie tai, kas jį supykė, padėti rasti tinkamą išeitį, nusiraminti.
 Kviesti į grupę vaikams įdomius žmones ir skatinti vaikus ką nors veikti drauge.
 Vaikams prašant įsitraukti į jų žaidimus, atlikti antraeilius vaidmenis, palaikyti jų sumanymus, užduoti žaidimą plėtoti padedančius klausimus.
 Kalbėtis su vaikais apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Kartu kurti elgesio grupėje taisykles.
 Paskatinti vaikus bendrauti su grupės svečiais, papasakoti apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbėtis, kartu su vaikais sugalvoti jiems klausimų.
 Padėti vaikams keisti netinkamus bendravimo su suaugusiais būdus, siekiant geranoriškai bendrauti.
 Sudaryti galimybes vaikams išsakyti savo nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais.
 Aiškintis bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus.

7. Santykiai su bendraamžiais

Esminis gebėjimas. Supranta kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais, suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.

Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali dalintis žaislu su kitu, tačiau supykęs gali jį atimti.
3 žingsnis	Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Iškilius konfliktui, kaip pagalbininką kviečia suaugusįjį.
4 žingsnis	Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba nei jis kalbančio vaiko sumanymus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.
5 žingsnis	Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisyti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius. Perima nuotaikingo lenktyniavimo, žaismingo bendravimo būdus.
6 žingsnis	Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl bendrų žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir

	<p>kitiems. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.</p>
7 žingsnis	<p>Nusiteikęs susipažinti, susidraugauti, geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais. Vertina bendraamžių elgesį, sudraudžia netinkamai besielgiantį. Organizuoja bendrus žaidimus, įsitraukia į kitų siūlomus, laikosi taisyklių ir susitarimų, bendradarbiauja, kalbasi, diskutuoja. Supranta kas yra gerai, kas blogai, stengiasi elgtis pagal savą gero elgesio supratimą. Draugauja bent su vienu vaiku, palankiai, mandagiai, tolerantiškai bendrauja ir bendradarbiauja su visais (dalijasi žaislais, tariasi, supranta kitų norus, derina veiksmus). Supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Pastebi ir priima kitų draugiškumo, palankumo ženklus, gerbia kitus vaikus, išklauso jų nuomonę, iš jų mokosi.</p>

Ugdymo(si) gairės

<p>Ieškoti būdų vaiko adaptacijos palengvinimui. Paskatinti vaikus žaisti greta, komentuoti vieno ir kito norus, emocijas, veiksmus. Stebėti vaikus, stabdyti netinkamus veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis. Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keliems vienu metu. Pakomentuoti draugiškus vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti įsitraukti į bendro žaidimo epizodus. Užtikrinti vaiko saugumą. Atsiliepti į vaikų pagalbos prašymus. Padėti vaikui įgyvendinti ketinimą, atsižvelgiant į kitų vaikų norus. Skirti pakankamai laiko ir vietos vaikų bendriems žaidimams. Naudoti smėlio laikrodį, susitarimus ir kitus būdus, padedančius vaikams palaukti savo eilės. Paskatinti paprašyti žaislo, tartis dėl žaislo, žaisti juo kartu. Komentuoti priimtinius ir nepriimtinius vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Atkreipti dėmesį ir pagirti vaiko norą pasidalyti, ypač tose situacijose, kai tenka trumpam atidėti savo norų patenkinimą. Įvairiose situacijose atkreipti vaiko dėmesį į jo veiksmų pasekmes kitam. Skatinti ir palaikyti vaikų draugystes. Pasiūlyti veiklas, kuriose keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, ką nors daryti drauge, skatinti bendradarbiavimą; organizuoti žaidimus, skatinti vaikus dalyvauti, tartis ir susitarti, derinti veiksmus, padėti nedrįstančiam įsijungti į žaidimą. Sudaryti galimybes vaikams patirti naujų įspūdžių, galinčių praturtinti jų žaidimus. Padėti vaikui įgyti reikiamos informacijos apie tinkamą elgesį. Kalbėtis apie draugus ir draugystę. Informuoti tėvus, švietimo pagalbos specialistus jei vaikas dažnai žaidžia vienas, imituoja įvairių gyvūnų elgseną. Pastebėti, jei vaikas nenori eiti salę, jei jam nepatinka triukšmas.</p>

4.3. Komunikavimo kompetencija

8. Sakytinė kalba	
<p>Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiaisiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis. Intuityviai junta kalbos grožį.</p> <p>Vertybinė nuostata. Nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.</p>	
Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	<p>Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus, prašymus, paprastus klausimus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių.</p>

	<p>Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Kūno judesiais, garsais, trumpais žodeliais atliepia jam skaitomą trumpą tekstą. Mėgdžiojimu, žodžių kartojimu, veiksmais dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. Vartoja žinomus žodžius, bando sudaryti 2-3-jų žodžių sakinį.</p>
3 žingsnis	<p>Kalba 3-4 žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraščius, kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius. Mėgsta klausytis jau žinomų kūrinų, suklūsta išgirdęs girdėtą pasakojimą, aiškinasi nesuprastą žodį. Žodžius imituoja judesiu, gestu, mimika. Žaisdamas kalba su savimi, komentuoja ką darys.</p>
4 žingsnis	<p>Klausosi aplinkinių pokalbių; sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinų. Stengiasi suprasti kitų, net ir kita kalba kalbančių vaikų, norus, pasiūlymus. Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja ir klausinėja apie tai, ką matė, girdėjo ar jautė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius, taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių, garsų. Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais, mimika. Deklamuoja savo kūrybos eilėraštukus. Išklauso ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius nurodymus. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos.</p>
5 žingsnis	<p>Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Gyvai ar iš įrašų klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, enciklopedinių, publicistinių, informacinių) apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniiais. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Išgirsta pirmą garsą žodžiuose. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštukus, inscenizuoja.</p>
6 žingsnis	<p>Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Klausosi kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius. Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei. Dalijasi įspūdžiais ir klausinėja apie tai kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta. Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Pasakoja apie savo piešinius.</p>

	Atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus. Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinėlius, žaidžia prasmingais ir beprasmingais žodžiais, bando juokauti.
7 žingsnis	<p>Nepertraukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes.</p> <p>Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Atpasakodamas laikosi šios struktūros.</p> <p>Kalba, pasakoja apie tai kas patirta, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti.</p> <p>Paaikrina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi.</p> <p>Nusako žaidimo, veiklos taisykles. Pagal taisykles kalbasi telefonu.</p> <p>Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka, domisi garsine žodžių sudėtimi. Girdėtų kūrinių kalbinės raiškos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose ir kt.</p> <p>Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžiai ar pabaigai posakius. Deklamuoja ir kuria eilėraščius, žodžius, daineles.</p>

Ugdymo(si) gairės

	<p>Nuolat kalbėti su vaikais apie tai ką tuo metu darote, apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius; tą patį dalyką nusakyti kuo įvairesniais žodžiais.</p> <p>Skatinti vaiką mėgdžioti trumpus žodelius.</p> <p>Įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Skatinti vaikus klausinėti.</p> <p>Skatinti vaiką kartoti dainelių, eilėraščių, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba.</p> <p>Skaityti ir pasakoti vaikams įvairių žanrų tekstus (pvz., skelbimus, reklamines skrajutes, įvairių enciklopedijų tekstus, autorines pasakas ir pan.), siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi, skatinti vaiką kalbėti.</p> <p>Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus.</p> <p>Kalbinėmis užduotimis keliant klausimus, skatinti vaiką nusakyti aplinkos reiškinių savybes, ieškoti įvykių priežasčių ir pasekmių, pasakoti apie tai, kas vyksta ar vyko aplink vaiką.</p> <p>Kalbant su vaiku vartoti įvairias kalbos dalis (dalyvius, veiksmažodžių laikų įvairovę, įvairius būdvardžių laipsnius, išiktukus, jaustukus ir pan.).</p> <p>Su vaiku kalbėti taisyklingų konstrukcijų sakiniais, taisyklingai tariant gimtosios kalbos garsus, skatinti vaiką išgirsti pirmą ir paskutinį garsą žodžiuose, su jais sugalvoti naujus žodžius.</p> <p>Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą rodant susidomėjimą tuo, ką jis kalba, užduoti vaikui atvirus klausimus.</p> <p>Skatinti vaiką kalbėti apie įvykį, patirtį prisimenant kuo daugiau įvykio aplinkybių, detalių, pateikiant vaikui įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą.</p> <p>Įvairiai inicijuoti eilėraščių, istorijų, pasakų kūrimą, padedant vaikui suvokti pasakojimo turinį, išskirti ir aptarti su vaiku pasakojimo eigą.</p> <p>Skatinti vaikus klausinėti apie tai, kas jiems įdomu, negirdėta, diskutuoti apie tai tarpusavyje ir su pedagogu.</p> <p>Mokyti vaiką reikiamą informaciją perduoti kitiems.</p> <p>Organizuoti ekskursijas į teatrą, biblioteką, padėti kuo daugiau sužinoti apie supantį pasaulį.</p> <p>Žaisti įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus, dainuoti ritmines daineles, ieškoti aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu ir pan.</p>
--	---

9. Rašytinė kalba

	<p>Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.</p> <p>Vertybinė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.</p>
Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	<p>Varto knygeles, kartais jas laiko taisyklingai, rodo ir apžiūrinėja paveikslėlius.</p> <p>Pradeda atpažinti savo mėgstamas knygeles, nori kad jas paskaitytų.</p>

	<p>Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.</p>
3 žingsnis	<p>Vartydamas knygeles dėmesį skiria ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose pavaizduotais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradedą pažinti aplinkoje esančius simbolius. Pieštukais, flomasteriais, kreidelėmis piešia vertikalias ir horizontalias linijas.</p>
4 žingsnis	<p>Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. Pasakoja kas pavaizuota knygelėlių paveikslėliuose, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje. Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (pvz. kompiuteriu ir kt.). Piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje.</p>
5 žingsnis	<p>Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. Domisi ir supranta skirtingų spausdintų funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). Kopijuoja raides, paprastus žodžius. Piešia iliustracijas pasakoms, pasakojimams, istorijoms, filmukams, jose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis.</p>
6 žingsnis	<p>Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekštais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradedą suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pvz., parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Supranta rašymo tikslus.</p>
7 žingsnis	<p>Geria ir tausoja knygas, kitus spausdinius. Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.). Atpažįsta ir pavadina keletą įvairiu šriftu parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių), atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką, tašką). Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius. Piešiniuose, po darbėliais, įvairiuose laiškėliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius. Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių. Stengiasi raides ar skaičius parašyti vis dailiau.</p>
Ugdymo(si) gairės	
<p>Skatinti vaiką žiūrėti knygelėlių paveikslėlius, kalbėtis apie juos. Sudaryti sąlygas vaikui rašinėti (popierius, jo amžiui tinkantys įvairūs rašikliai), sudaryti galimybę susipažinti su kompiuterio ar planšetinio kompiuterio rašymo galimybėmis. Skaityti vaikui kelis kartus per dieną parinkus trumpus tekstukus, kuriuose kartojasi tie patys žodžiai. Skirtingai</p>	

perteikti atskirų personažų kalbą.

Skatinti vaiką pavadinti kiekvieną paveikslėlį. Kalbėti su vaiku apie iliustraciją, kad jis susietų vaizdą su konkrečiu daiktu.

Nuolat atkreipti vaikų dėmesį į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, aiškinti jų reikšmę, atkreipti vaiko dėmesį į atskiras raides, žodžius, teksto dėstymą.

Praturtinant vaiko aplinką skirtingo turinio spaudiniais, skatinti savarankiškai kurti reklamas, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę.

Nuolat papildyti grupėje esantį knygų kampelį įvairių žanrų knygomis, rašytiniais tekstais.

Skatinti vaikus nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, išiktukais, dalyviais,rieveiksmiais.

Verti vardo, pavardės raidžių karolius. Ieškoti aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės.

Siūlyti vaikams kurti rankų darbo knygeles, sugalvoti rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstukus.

Skatinti vaiką įvairioje veikloje kopijuoti atskiras raides, žodžius, skatinti rašyti savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu.

Veikloje skaitytas pasakas skatinti atvaizduoti įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti.

Skatinti vaiką pasirašyti savo vardą ar pirmąją raidę ant piešinių, darbelių.

Pasiūlyti vaikams atskiras raides, žodžius perrašyti ar savarankiškai užrašyti kompiuteriu, atpažinti artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaitinėti įvairias trumpas iškabas.

Ugdyti vaikų foneminę klausą, formuoti garsinės analizės ir sintezės pradmenis, skatinti rašyti skiemenis, žodelius.

4.4. Pažinimo kompetencija

10. Aplinkos pažinimas

Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

Vertybinė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.

Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Stebi žmones artimiausioje aplinkoje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).
3 žingsnis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Domisi artimiausiais žmonėmis. Vardija šeimos narius, pasako savo ir šeimos narių vardus, parodo savo kūno dalis. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.
4 žingsnis	Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Klauso pasakojimų apie tėvų ir kitų žmonių darbus. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria gamtos reiškinius (rūkas, pūga, šlapdriba ir kt.). Išgirsta ir skaityto kūrinėlio turinį pavaizduoja: kalba, komentuoja. Stebi, tyrinėja daiktus šalia savęs, stebi namų apyvokos, buities ir asmeninius daiktus, pratinasi teisingai naudotis,

	<p>eksperimentuoja su mažiau įprastais daiktais. Stengiasi įsiminti ir teisingai vartoti daiktų ir reiškinių pavadinimus, įvardinti daiktus pagal jų paskirtį.</p> <p>Atranda skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, stebi kaip jais galima naudotis.</p> <p>Dalyvauja darželio šventėse, vakaronėse, pramogose, kurios siejamos su metų laikais. Bando apibūdinti savo veiklą, nusakyti ką veikia dieną, ryte, vakare.</p>
5 žingsnis	<p>Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas.</p> <p>Moka papasakoti apie savo miestą, kuriame gyvena.</p> <p>Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus miesto objektus.</p> <p>Noriai mokosi naudotis buities prietaisais, skaitmeninėmis technologijomis.</p> <p>Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus.</p> <p>Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako kaip naudoti maistui.</p> <p>Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz.: ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra).</p> <p>Stebi ir patiria negyvosios gamtos reiškinius, domisi šviesa, oro, klimato reiškiniais, stebi metų laikų spalvas, įvardija metų laikus ir pasako jiems būdingus esminius požymius.</p> <p>Išbando ir stebi, kokios sąlygos reikalingos augalui augti – daigina sėklas, stebi augalo augimą iš stambių sėklų (dygsta, auga, žydi, brandina sėklas, nunyksta).</p> <p>Išbando, tyrinėja ir susipažįsta su vandens, oro, smėlio savybėmis, atlieka eksperimentus.</p> <p>Išradingai panaudoja įvairius daiktus žaidimams, tyrinėja įvairių medžiagų savybes.</p>
6 žingsnis	<p>Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą.</p> <p>Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą.</p> <p>Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos.</p> <p>Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Papasakoja apie tradicines šventes.</p> <p>Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus.</p> <p>Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą.</p> <p>Mokosi rūšiuoti atliekas.</p> <p>Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumą tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai.</p> <p>Moka prižiūrėti daržoves, kambarinius augalus, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius.</p> <p>Tariasi dėl taisyklių, patys pradeda kurti elgesio gamtoje, darželio teritorijoje taisykles ir stengiasi jų laikytis, rodo pagarbą aplinkai.</p> <p>Samprotauja apie tai, kur gyvena ir kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Klausinėja, komentuoja, ieško informacijos (varto knygas, enciklopedijas, žurnalus apie gamtą, planšetinį kompiuterį) apie Lietuvoje gyvenančius gyvūnus. Klausio paukščių čiulbėjimo, įrašų.</p> <p>Klausinėja apie daiktų ar reiškinių esmę, struktūrą, paskirtį, apibūdina daiktų savybes, supranta kitų kalbą apie juos.</p>
7 žingsnis	<p>Žino ir įvardija daugumą populiarių profesijų. Žino ir pasako tėvų profesijas, jų ypatumus, naudojamus darbo įrankius. Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita.</p> <p>Žino kas yra gimtinė, tėvynė, pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą, koks dabar yra prezidentas ir t.t.</p> <p>Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausius bruožus.</p> <p>Atpažįsta po kelis valgomuosius grybus. Nurodo kelis gyvūnus, kurie minta augalais, kelis, kurie minta kitais gyvūnais ir vadinami plėšrūnais.</p> <p>Paaikškina, kad nežinomų augalų, uogų ir grybų negalima ragauti, nes jie gali būti nuodingi.</p>

	<p>Paaiškina kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus. Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą, apie tai samprotauja, aiškinasi kodėl. Domisi gamtos reiškiniams ir jų aiškinimu (rasa, vaivorykštė, vėjas). Tvaringai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką. Paaiškina kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, esant galimybėms jas rūšiuoja. Bando prisiimti atsakomybę už bendrą darbą, stengiasi prisidėti, dalyvauti talkose, šventėse ir kt. renginiuose. Įvairiais būdais (jutimais, bandymais, mąstymu, eksperimentais) tyrinėja aplinką, renka rūpimą informaciją.</p>
--	---

Ugdymo(si) gairės

<p>Padrąsinti aktyviai manipuluoti daiktais, žaislais, juos pavadinti. Sudaryti sąlygas žaisti įvairių jutiminę patirtį lavinančius žaidimus, stebėti ir pavadinti artimiausioje aplinkoje esančius augalus, gyvūnus. Sudaryti galimybę sodinti, auginti, stebėti augalus darže, rūpintis grupėje esančiais kambariniais augalais. Veiklos pajvairinimui naudoti projektorių, planšetes, edukacinius robotus Bee-Bot ir pan. Skatinti vaikus stebėti dienos orus, metų laikus ir gamtoje vykstančius pokyčius. Atkreipti dėmesį į vaiko pomėgius ir interesus, skatinti jį siūlyti savas idėjas ir sumanymus. Kartu su vaikais įrengti žaliają palangę (sėti gėles, daržoves, prieskoninius augalus), lauko edukacines erdves (tyrinėjimų, menų erdves). Organizuoti pažintines ekskursijas, žygius, išvykas, siekiant praplėsti vaikų žinias apie žmonių darbus, įvairias tarnybas, gyvenimo būdą, stebėti objektus, kraštovaizdžius, augalus, gyvūnus, statinius, paminklus ir kt. Skatinti vaikus klausti, ieškoti informacijos, pasakoti apie šeimos narių veiklą. Padėti vaikams surasti informacijos šaltinius savo interesams tenkinti. Pasitelkiant STEAM laboratorijos priemones, padėti geriau suvokti įvairius reiškinius, atlikti nesudėtingus eksperimentus. Skatinti vaikus saugoti, tausoti gamtą, vykdyti projekcinę veiklą ekologine-aplinkosaugine tema. Naudoti informacines technologijas, plėtoti patirtinį ugdymą(si). Skatinti STEAM idėjų integravimą, žadinti įgimtą vaiko norą ir smalsumą tyrinėti aplinką, suprasti priežasties ir pasekmės ryšį.</p>

11. Skaičiavimas ir matavimas

<p>Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas.</p> <p>Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pasaulį pažinti skaičiuodamas ir matuodamas.</p>	
Pasiiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	<p>Supranta ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (pirštukais parodo kiek jam metukų). Supranta kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje – mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis-mažas, ilgas-trumpas, sunkus-lengvas, storas-plonas, vienodi-skirtingi ir pan. Sudaro daiktų grupes: rikiuoja, dėlioja daiktą prie daikto pagal atsitiktinį, nepastovų, mažai būdingą požymį. Paprašytas parodo vieną, daug daiktų.</p>
3 žingsnis	<p>Skiria žodžius: mažai ir daug. Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos daiktus. Žaidžia su įvairių formų ir dydžių konstruktoriais, atkreipia dėmesį į jų skirtumus ir panašumus.</p>

	<p>Kalbėdamas vartoja vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje.</p>
4 žingsnis	<p>Pradedą skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai. Supranta, kad prie daiktų pridėdant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradedą vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras ir t.t.). Atpažįsta ir atrenka apskritos, keturkampės, kvadratinės formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis-mažesnis, ilgesnis-trumpesnis, storesnis-plonesnis, aukštesnis-žemesnis ir pan. Pradedą skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn-atgal, kairėn-dešinėn, aukštyn-žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir jiems būdingus požymius.</p>
5 žingsnis	<p>Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą ar dydį. Dėliodamas kelis daiktus, geba pasakyti kiek iš viso, kiek daugiau, kiek mažiau. Pradedą vartoti kelintinius skaitvardžius. Skaičiuoja bent iki 5. Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“, stebi daiktų paviršius, klausinėja, įvardija. Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginis matavimas (trečiu daiktu). Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Pradedą suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas: šiandien, vakar, rytoj.</p>
6 žingsnis	<p>Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į dvi dalis, į keturias dalis ir t.t. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2-3 pasikartojančiais elementais. Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, liniuote, metru ar pan.). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar burių medžiagų kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis ir kt.). Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę-į dešinę, aukščiau-žemiau, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais ir t.t. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).</p>
7 žingsnis	<p>Pradedą suprasti ryšius tarp skaičių. Pradedą suprasti ir vartoti žodžius: sudėti, pridėti, atimti, kiek bus, kiek liks ir pan. Skiria ir pavadina plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras (kubą, rutulį), aplinkoje randa šias figūras savo forma primenančius daiktus. Dėlioja paveikslėlius iš didesnio kiekio elementų, stato iš smulkesnių detalių. Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą). Pradedą suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kitai grupei pagal kitą požymį. Nustatyti ir lygina požymius: ilgį, tūrį, masę, laiką, temperatūrą ir kt. Pradedą suprasti kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta ir kt. Žaisdamas naudojami vis didesne erdve. Gretina, grupuoja, klasifikuoja daiktus, apibendrina elementarią informaciją, daro išvadas. Tyrinėja ir pažiūsta daiktų sąrangą modeliuodamas, konstruodamas, ardydamas, dėliodamas, lipdydamas.</p>

Ugdymo(si) gairės

Siekti, kad pasitelkdami pojūčius vaikai savo aplinkoje pažintų, apibūdintų naujus daiktus, reiškinius, esperimentuotų su jais.

Skatinti nusakyti kiek apytikriai yra daiktų, dėlioti juos į eiles pagal tą patį požymį, atskirti ir pavadinti plokštumos ir erdvinės figūras, suprasti ryšius tarp skaičių.

Naudojant žaidybinius metodus skatinti vaikus aktyviai domėtis daiktais, juos matuoti, lyginti, grupuoti, klasifikuoti.

Teatralizuoti žaidimus, daineles, pasakėles, eilėraštkus ir žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama.

Naudojantis STEAM laboratorijos priemonėmis skurti aplinką, kurioje vaikai nevaržomai veiktų su įvairiais daiktais tiek lauke, tiek grupėje.

Skatinti vaikus plėtoti ir įtvirtinti matematinius vaizdinius, susieti reikiamas sąvokas su matematiniais vaizdiniais.

Integruojant STEAM idėjas siekti, kad vaikai lygintų, skaičiuotų, matuotų, atliktų įvairius bandymus, tyrimus, suprastų priežasties ir pasekmės ryšius.

Kartu su vaiku ieškoti sprendimų ir atsakymų, padėti geriau suvokti daiktų padėtį erdvėje.

Žaidimų metu skatinti vaikus atrasti tam tikrų formų, spalvos, dydžio žaislus, daiktus; grupuoti, klasifikuoti, sudaryti daiktų, žaislų eiles nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai.

Sudaryti sąlygas vaikams naudotis šiuolaikinėmis technologijomis (planšetiniais kompiuteriais, robotais bitutėmis Bee-Bot, interaktyviais žaislais ir kt.).

4.4. Meninė kompetencija

12. Meninė raiška

Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtis, emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	<p>Muzika, šokis. Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų-trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu.</p> <p>Žaidinimai ir vaidyba. Žaidžiant sūpavimo, pirštukų žaidimus, mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais.</p> <p>Vizualinė raiška. Spontaniškai kuria piešinius rankų judesiais. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonių (tiršti dažai, minkšta tešla) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jūtimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį.</p>
3 žingsnis	<p>Muzika. Emocingai atliepia klausomus kūrinius (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinius). Vienas ir kartu su kitais, su pedagogu dainuoja, kuria, žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais.</p> <p>Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu.</p> <p>Šokis. Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius.</p> <p>Šoka spontaniškai kurdamas dviejų-trijų natūralių judesių seką.</p> <p>Žaidimai ir vaidyba. Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas.</p>

	<p>Vizualinė raiška. Spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus.</p>
4 žingsnis	<p>Muzika. Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes. Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus.</p> <p>Šokis. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų-keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius.</p> <p>Žaidimai ir vaidyba. Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja.</p> <p>Vizualinė raiška. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika.</p>
5 žingsnis	<p>Muzika. Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniui. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, lauke ir kt.). Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms.</p> <p>Šokis. Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, penkių-šešių natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus.</p> <p>Vaidyba. Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes.</p> <p>Vizualinė raiška. Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales.</p>
6 žingsnis	<p>Muzika. Klausosi įvairių žanrų, stiliaus muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2-3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinelį. Improvizuodamas balsu muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui.</p> <p>Šokis. Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlės), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius.</p> <p>Vaidyba. Pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją kurdamas lėlių, dramos vaidinimus, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocijas, būsenas.</p> <p>Vizualinė raiška. Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais.</p>
7 žingsnis	<p>Muzika. Dainuoja oktavos ribose solo, ansamblyje ir su visa grupe. Tyrinėja balso skambėjimo ypatumus dainuodami su žodžiais ir be jų, žaisdami įvairius žaidimus. Kuria ritmus ir melodijas dainoms, improvizuoja muzikos instrumentais pagal savo sugalvotą ar suaugusiojo pasiūlytą temą.</p> <p>Šokis. Savitai reiškia nuotaikas žaisdamas šokamuosius žaidimus, šokdamas ratelius, natūralių judesių autorinius šokius.</p>

Vaidyba. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus improvizuoja dialogą, nuoseklią veiksmų seką; laisvai, su pasitikėjimu atskleidžia veikėjų norus, emocines būsenas.

Vizualinė raiška. Drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus. Numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairiai varijuodamas spalvų, linijų bei formų junginiais ir deriniais, išryškindamas detales pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas.

Ugdymo(si) gairės

Skatinant klausytis įvairaus žanro muzikos, sudaryti muzikinę aplinką, kurioje vaikas galėtų išgirsti įvairius aplinkinio pasaulio garsus, patirti teigiamas emocijas.

Dainuoti trumpas, pasikartojančiu tekstu daineles.

Pasiūlyti vaikams klausytis įvairios muzikos ir garsų, kurie skatintų atlikti įvairius judesius.

Sudaryti galimybę dalyvauti dailės raiškoje (matyti, stebėti suaugusiųjų pavyzdį).

Parūpinti spalvų bei priemonių, pakankamai medžiagų: įrengti vietą groti skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinti „gamtos ritminių instrumentų“, nesudėtingų vaikiškų muzikos instrumentų.

Inicijuoti veiklą su dailės priemonėmis, sudominti, skatinti eksperimentavimą, duoti pakankamai laiko, vietos ir laisvės.

Kartu su vaikais klausytis įrašų, atkreipti dėmesį į gamtos garsų skambesį.

Skatinti atliepti muziką įvairiais būdais: dainuoti, niūniuoti įvairiose situacijose (grupėje, salėje, lauke), muzikos ritmą atkartoti judesiais.

Sudaryti sąlygas tyrinėti instrumentų ir daiktų garsines galimybes, skatinti vaikus kurti, dainuojant apie tai ką veikia, mato ar girdi.

Kartu su vaikais atlikti šokių judesius.

Sudaryti sąlygas vaikui netrukdomai veikti, inicijuoti kūrybines užduotis, siūlyti aplikavimą derinti su piešimu, tapymu, štapavimu, papildyti darbelius kitomis medžiagomis (audiniu, siūlais, džiovintais augalais ir kt.).

Kartu su vaikais klausytis ne tik vokalinės ar instrumentinės muzikos, bet ir gyvos (organizuoti profesionalių muzikantų koncertus), pratinti vaikus susikaupti, įsiklausyti ir išgirsti.

Kaupti priemones, skatinančias aktyvią muzikinę veiklą, žaislinius muzikos instrumentus gaminti iš buitinių atliekų, gamtinės medžiagos ir naudoti ritmo, jausmo išreiškimui. Palaikyti unikalų vaiko gebėjimą vaizdu išreikšti jutiminę patirtį.

Naudoti įvairius pratimus, žaidimus taisyklingam kvėpavimui ugdyti, smulkiosios tautosakos elementus – raiškiai tarčiai lavinti, numatyti ir parengti kitus muzikinei veiklai tinkamus metodus.

Pedagogams bendradarbiauti su meninio ugdymo pedagogu (organizuoti renginius, rengti projektus ir kt.).

Siūlyti piešti, tapyti skambant muzikai, skatinti savo nuotaiką išreikšti spalvomis, linijomis.

Vaikų muzikinei ir meninei saviraiškai įrengti edukacines erdves lauke (muzikos instrumentų erdvė, piešimo erdvė ir t.t.).

Su vaikais aptarti knygų iliustracijas, iškabinti reprodukcijas, vaikų darbus (rengti piešinių, darbelių parodas).

Pratinti gerbti kitų idėjas.

Kartu su vaikais kurti vaidybines sceneles, inscenizuoti pasakas, laisvai improvizuoti.

Sudaryti galimybę koncertuoti drauge su suaugusiaisiais, kitais vaikais. Parengtas vaidybines sceneles rodyti kitų grupių vaikams, kitų ugdymo įstaigų bendruomenėms.

13. Estetinis suvokimas

Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno, estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, išpūdžiais.

Vertybinė nuostata. Domisi, gėrisi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.

Pasiiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygielių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.
3 žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. Dalyvauja muzikinėse veiklose. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygielių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis. Stebi vaidybines sceneles, kiek ilgiau sutelkia dėmesį, grožisi šokiu, dainavimu, įvardija vieną kitą veikėją, komentuoja. Emocingai komentuoja savo piešinį, paaiškina ką jame pavaizdavo.
4 žingsnis	Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti. Nori pasipuošti, gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius. Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo išpūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėrašį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygielių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę. Džiugiai eina į salėje vykstančią muzikinę valandėlę, noriai dainuoja, šoka, žaidžia. Pasako ką pats šoko, dainavo. Pasako savo nuomonę kuris meno kūrinys, kuri jo paties, kitų grupės draugų meninė veikla ar rezultatas patiko labiausiai ir kodėl. Jautriai reaguoja į kitų vertinimus.
5 žingsnis	Dalyvauja kūrybos procese, juo džiaugiasi. Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba. Gėrasi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Dalijasi išpūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį. Prašo kartoti daug emocijų sukėlusius kūrinius, daineles.
6 žingsnis	Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrasi ir grožisi savo menine kūryba, savaip vertina gamtos, buities, žmonių poelgių bei veiklos grožį. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą kodėl gražu. Pasakoja išpūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.

	Noriai dalyvauja ekskursijose, stebi profesionalių aktorių vaidinimus, klauso aktorių pasakojimų, įsitraukia į pašnekesius, atpasakoja. Savitai išreiškia vaidinimo sukeltus įspūdžius. Dalyvauja koncertuose ir kituose įstaigoje vykstančiuose renginiuose.
7 žingsnis	Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis, sumanymais, geranoriškai juos komentuoja. Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje, kūrybinėje ir kasdienėje veikloje. Reiškia savo nuomonę ir pagrindžia kodėl vienas ar kitas kūrinys vaikui atrodo gražus. Pasakoja, aiškina ką pats sukūrė, kaip kūrė. Pasako kurių kūrinių malonu klausyti ir žiūrėti, o kurių nesinori klausyti, nemalonu žiūrėti.
Ugdymo(si) gairės	
<p>Jei vaikui sunkiai sekasi veikla, ją supaprastinti (spalvinti vietoj piešimo, skambinti varpeliu vietoj dainavimo ir t.t.), padėti planuoti veiklą.</p> <p>Skirti daugiau laiko meninės veiklos užduočiai atlikti.</p> <p>Skatinti vaiką papildyti savo sukurtą darbėlį netikėtu personažu ar judesiu, džiugiai komentuoti rezultatą.</p> <p>Ugdyti savarankiškumo įgūdžius, jei vaikas nesupranta, parodyti veiksmu, paveikslėliu, simboliu.</p> <p>Paskatinti klausytis, tyrinėti ir atpažinti muzikos kūrinius, išraiškingai dainuoti, noriai ir džiugiai groti ir improvizuoti daiktais iš gamtos, savos gamybos vaikiškais muzikos instrumentais, kurti natūralių judesių trumpą šokį ir kt.</p> <p>Padėti numatyti sumanymo realizavimo seką, skatinti kurti ir įgyvendinti kūrybinius sumanymus. Kartu su vaiku kurti lėlių, dramos vaidinimus.</p> <p>Paskatinti pastebėtą grožį išreikšti savo meninėje veikloje, domėtis kito kūrybinėmis idėjomis, komentuoti.</p> <p>Suteikti vaikui galimybę išbandyti įvairias dailės medžiagas.</p> <p>Dainuoti vaikui ir kartu su vaiku, klausytis kontrastingos nuotaikos kūrinių, dainų.</p> <p>Skatinti vaikus stebėti šokį ir laisvai kūnu reaguoti į sukeltus įspūdžius.</p> <p>Piešinėlius ir kitus vaiko kūrybinius darbelius išdėlioti matomoje vietoje, kartu aptarti, pasidalinti įspūdžiais, nuomonėmis. Išklausti vaiką ir pasakoti apie kūrybinius sumanymus.</p> <p>Pratinti suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos, meno kūrinių grožį.</p> <p>Kurti grupės ir lauko aplinką, kad vaikai matytų gražius vaizdus (gamtos, aplinkos), vartytų spalvingas knygeles ir pan.</p> <p>Skatinti stebėti menininkų kūrybos procesus bei patiems kartu kurti. Padėti pajusti vaizdo, nuotakų pasikeitimus keičiantis linijai, formai bei spalvai.</p> <p>Sudominti savo kūrybos pavyzdžiu.</p> <p>Sudaryti galimybę pažinti tautos tradicijas, meną, pajusti gimtojo krašto grožį, dalyvauti ir stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius, koncertus, lankytis parodose, teatre, miesto šventėse.</p>	

4.5. Integruotos ugdymosi sritys

14. Iniciatyvumas ir atkaklumas	
Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo. Kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais, kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	
Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.	
Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį, vėl sugrįžta prie

	<p>ankstesnės veiklos.</p> <p>Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus.</p> <p>Veiksmais ir atskirais žodžiais reiškia norus, prie dominančių daiktų veda suaugusįjį.</p> <p>Jei nepavyksta atlikti norimų veiksmų, rodo nepasitenkinimą, reikalauja pagalbos.</p>
3 žingsnis	<p>Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą.</p> <p>Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą.</p> <p>Ekspresyviai reiškia savo norus, atkakliai protestuoja, negalėdamas įveikti kliūties reiškia nepasitenkinimą.</p> <p>Žaidžia ar veikia susikaupęs, nekreipdamas dėmesio į vaikų triukšmą.</p> <p>Ilgai tyrinėja naujus daiktus, žaislus.</p>
4 žingsnis	<p>Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais.</p> <p>Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei.</p> <p>Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos.</p> <p>Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.</p>
5 žingsnis	<p>Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais.</p> <p>Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos.</p> <p>Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka savarankiškai - susitelkęs, išradingai, savaip.</p> <p>Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.</p>
6 žingsnis	<p>Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas.</p> <p>Susidomėjęs ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą.</p> <p>Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisėkus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.</p>
7 žingsnis	<p>Palankiai priima iššūkius, bando pats įveikti kliūtis.</p> <p>Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja.</p> <p>Siūlo naują veiklą kitiems, užmezga naują draugystę, naują kontaktą su vaikais ar suaugusiais.</p> <p>Į suaugusįjį pagalbos kreipiasi kai pats nepajėgia susidoroti.</p>

Ugdymo(si) gairės

Palaikyti iššūkius savarankiškai įveikti bandančius vaikus, neskubėti teikti pagalbos, geriau skatinti vaiką bandyti, nenusiminti, nepasiduoti ir bandyti vėl.

Skatinti pradėtą darbą, užduotį atlikti iki galo.

Siūlyti vaikams vieni kitiems padėti įveikti iššūkius, iškilusias problemas, džiaugtis vaikų iniciatyva padedant draugui. Pasiūlyti vaikams veiklas dviese, grupelėje ar kartu su visa grupe.

Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, skatinti juos išplėtoti.

Pagalbą suteikti keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų.

Siūlyti vaikams kruopštumo ir susitelkimo reikalaujančias užduotis, veiklų idėjas.

Palaikyti vaiko norus, patraukliai pasiūlyti pakeisti neigiamą nuomonę.

Grupėje sudaryti sąlygas vaikų sumanymus ir pedagogo pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų.

Veiklai siūlyti vaiko poreikius atitinkančias priemones, įdomias idėjas, sumanymus, veiklas dviese ar su visa grupe, naudojantis planšetiniais kompiuteriais, robotais bitutėmis Bee-Bot, inovatyviais žaislais ir konstruktoriais.

Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti.

Nesiūlyti uždavų užduočių, kuriose nurodyti visi veiklos atlikimo žingsniai; leisti laisvai veikti patiems naudojant įvairias priemones (pvz., iš STEAM magiškosios laboratorijos ar kt.).

15. Tyrinėjimas

Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą ir bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi bando, samprotauja.

Pasiiekimų žingsniai	Vaikų veikla
2 žingsnis	<p>Stengiasi išbandyti žaislus ir daiktus, stebi kas vyksta aplinkui, ką pavyko padaryti rodo kitiems. Tyrinėja viską, kas yra aplinkui.</p> <p>Manipuliuoja daiktais, žaislais, naudoja vis daugiau daiktų, stebi savo veiksmų rezultatus, mokosi išbandydami, patirdami (išbando naują veiksmą ir jį kartuoja daug kartų), susipažįsta su skirtingų daiktų skirtingomis savybėmis, galimybėmis.</p>
3 žingsnis	<p>Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais, medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip veikia.</p> <p>Skaičiuoja, dēlioja daiktus tam tikra tvarka, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, padalija ką nors kitiems po lygiai, per pusę.</p> <p>Veikdamas su daiktais, žaislais mokosi priešingų veiksmų, ieško naujų veikimo būdų, bando sujungti kelis tarpusavyje susijusius veiksmus, tą patį veiksmą kartuoja daug kartų, tyrinėja savo veiksmų pasekmes.</p>
4 žingsnis	<p>Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko.</p> <p>Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas. Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais noriau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais ir išradingai juos panaudoja.</p> <p>Visais pojūčiais tyrinėja artimiausią aplinką: stebi, klausinėja, savarankiškai eksperimentuoja daiktais, priemonėmis, grafiškai vaizduoja daiktų padėtį.</p>
5 žingsnis	<p>Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti).</p> <p>Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos - iš gumos).</p> <p>Paaaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai, kartais susieja skirtingus pastebėjimus.</p> <p>Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus naudoti.</p> <p>Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna.</p>
6 žingsnis	<p>Domisi aplinka, mėgsta stebėti kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami.</p> <p>Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas kaip galima padaryti kitaip.</p> <p>Domisi kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse.</p> <p>Aktyviai tyrinėdami aplinką, demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybės išplėsti pasirenka įrankius, įvairias ir kitas inovatyvias priemones.</p> <p>Aptaria su vaikais ir suaugusiaisiais stebėjimų ir bandymų planus, numato rezultata, mokosi pavaizduoti lentelėse, diagramose, pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Siūlo idėjas, ką dar galima tyrinėti.</p> <p>Daiktus ir žaislus tyrinėja įvairiais pojūčiais: rega, klausia, skoniu, lytėjimu.</p> <p>Išbando žaislus ir daiktus, stebi kas vyksta aplinkui, kitiems rodo ką pavyko padaryti. Nuolat stebi, klauso kas vyksta aplinkoje.</p>

	Aktyviau domisi nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, bando aiškintis kas tai yra, kaip ir kodėl veikia, eksperimentuoja.
7 žingsnis	Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką. Įvaldo įvairius tyrinėjimo būdus: stebėjimą, bandymą, kelia hipotezes, aktyviai klausinėja, mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė. Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, schema, grafiku ir pristato kitiems. Baigęs tyrimą, aptaria kaip pavyko jį atlikti, ką galima buvo daryti kitaip.
Ugdymo(si) gairės	
<p>Sudaryti sąlygas vaikams aktyviai tyrinėti aplinką, nukreipti, tačiau netrukdyti, nepertraukti. Suteikti įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatintų atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius (įvairūs konstruktoriai, magnetai iš STEAM magiskosios laboratorijos).</p> <p>Sudaryti sąlygas vaikams naudoti ir vystyti įvairius gebėjimus, pvz.: klausyti, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti, kas vyko (reflektuoti), priimti sprendimus.</p> <p>Mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra giminingos.</p> <p>Remiantis įvairiais pojūčiais, skatinti eksperimentuoti su daiktais.</p> <p>Ugdymo(si) aplinką kurti taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis naudodamiesi galėtų iškelti problemas ir su pasitenkinimu inicijuoti kryptingą jų sprendimo veiklą.</p> <p>Ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, skatinti nebijoti bandyti ir klysti, pasinaudoti ankstesniu patyrimu, juo remiantis bandyti naujus sprendimo kelius (pasitelkti Lego education metodiką ir STEAM park priemones).</p> <p>Vaikus skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus.</p> <p>Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldainių imti, kad visi gautų po lygiai.</p> <p>Pateikti vaikams tinkamų knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, grafikų, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį.</p> <p>Sudaryti sąlygas ir skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes.</p> <p>Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą naudojantis STEAM magiškosios laboratorijos priemonėmis (mikroskopu, padidinauoju stiklu, svarstyklėmis, metru, matavimo indeliais, robotais bitutėmis Bee-Bot, planšetiniais kompiuteriais ir kt.).</p> <p>Vykdyti projektinę veiklą, skirtą ilgalaikiams stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą). Mokyti vaikus fiksuoti pastebėjimus, pildyti lenteles, grafikus ir pan.</p> <p>Skatinti vaikus atsakymų į iškilusius klausimus patiems ieškoti knygose, internete; jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklausti galinčių padėti suaugusiųjų.</p>	

16. Problemų sprendimas

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išiečių kasdieniniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.	
Pasiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.
3 žingsnis	Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes.

	Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos, prašo pagalbos arba meta veiklą.
4 žingsnis	Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema, nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.
5 žingsnis	Aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų. Nepasisekus samprotauja ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.
6 žingsnis	Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimo būdų. Pradedama numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos. Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles. Pasako kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį. Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas.
7 žingsnis	Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai, nusiteikęs juos įveikti. Supranta ir pasako, ar problemą gali įveikti pats, ar kartu su vaikais, ar būtina suaugusiojo pagalba. Ieškodamas kaip susidoroti su sunkumais, problemomis, samprotauja apie sprendimus, jų pasekmes, tariasi su kitais, su draugais, ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą.

Ugdymo(si) gairės

Mokyti atpažinti ir įvardinti problemą.
 Padrąsinti ir su kitais tartis dėl galimo sprendimo, skatinti nebijoti nesėkmės, girti už pastangas.
 Žiūrėti filmukus ir komentuoti problemų sprendimus.
 Skatinti vaikus ieškoti informacijos, išpėti sunkumų priežastį, nebijoti nesėkmės ir paaiškinti, kad visi daro klaidas, kad klaidos parodo ko reikia išmokti.
 Pagirti vaikus už pastangas, ne tik už rezultata.
 Nepavykus įveikti kliūtis, rodyti vaikui galimų veiksmų būdus.
 Komentuoti vaiko veiksmų ir pedagogo demonstruojamų veiksmų pasekmes.
 Drąsinti vaikus, padėti įveikti kliūtį ar sunkumą.
 Skatinti imtis veiklos pagal galimybes.
 Pateikti kelis sprendimo būdus, padedančius įveikti kliūtis.
 Komentuoti jau taikytus sprendimo būdus, išeities iš susidariusios situacijos ieškoti kartu.
 Tariantis, padėti vaikams apmąstyti problemų sprendimo būdus.
 Skaityti kūrinis apie žmonių poelgius ir jų pasekmes, skatinti žaisti žaidimus, žiūrėti paveikslėlius apie problemų įveikimo būdus.
 Užduoti vaikams atvirusius klausimus ir kartu apmąstyti problemą.

17. Kūrybiškumas

Esminis gebėjimas. Savitai išreiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.

Pasiiekimų žingsniai	Vaikų pasiekimai
2 žingsnis	<p>Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Judesiais, kūno išraiška reaguoja į įvairius naujus garsus, objektus, vaizdus.</p> <p>Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais: liesdamas, skanaudamas, apžiūrinėdamas, mėtydamas.</p> <p>Įvairiais būdais tyrinėja aplinkos daiktus, žaislus, atranda vis įvairesnius veiksmus su jais.</p>
3 žingsnis	<p>Artimiausioje įprastoje aplinkoje atranda vis naujus dalykus.</p> <p>Nuolat tyrinėja aplinką (ima, iškrausto, pabando), veikia bandymų ir klaidų keliu, džiaugiasi naujais atradimais, pažindamas tai, ko iki tol nebuvo regėjęs, patyręs.</p> <p>Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma.</p> <p>Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus, pritaiko ir naudoja įvairius daiktus ir žaislus, derina įvairias medžiagas, išbando įvairią veiklą.</p> <p>Žaidžia, kuria, vaidina, atlieka eksperimentus su jau žinomomis medžiagomis ir kt., improvizuoja.</p>
4 žingsnis	<p>Įžvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes.</p> <p>Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas.</p> <p>Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų, žaidimuose geba panaudoti kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują produktą.</p> <p>Derina įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus ir sukuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą.</p> <p>Mėgsta improvizuoti, kurti naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas, užsiimti nauja veikla, kurioje gali atrasti ir ištirti dar nepažintus dalykus.</p> <p>Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri kas išeis.</p>
5 žingsnis	<p>Siūlo savas idėjas, įvairius problemų sprendimo būdus. Klausinėja aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti.</p> <p>Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį, atlikdamas užduotis ar kurdamas projektus išradingai ir kūrybingai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Įprastus dalykus atlieka neįprastai.</p> <p>Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones.</p> <p>Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus.</p> <p>Mėgsta savitai kuriamus vaidmenų žaidimus, pasirinkdamas ir interpretuodamas pedagogo, tėvų, brolių, seserų, įvairių profesijų atstovų vaidmenis.</p> <p>Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.</p> <p>Kūrybingai naudoja STEAM parko rinkinio kaladėles ir elementus, kitus įdomius konstruktorius (pvz., 3D konstruktorius).</p> <p>Dalijasi įspūdžiais kaip sekėsi dirbti kartu, kaip pavyko sukurti naują kūrinį.</p>
6 žingsnis	<p>Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų.</p> <p>Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja.</p> <p>Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų; lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato.</p> <p>Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.</p> <p>Išbando įvairias dailės raiškos priemones, siūlo idėjas, kuria ir dalijasi įspūdžiais su bendraamžiais ir suaugusiais.</p> <p>Nori išmokti dar daugiau, patinka diskutuoti, aptarti kilusias idėjas, temas, užduotis.</p> <p>Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t.</p>

	<p>Patirčiai plėsti ir žinioms įgyti naudojami įvairūs šaltiniai: knygos, internetas ar suaugusieji. Turi daug neįprastų, netikėtų idėjų, bando ir ieško būdų, priemonių, kaip jas įgyvendinti, nuolat jas tikrina, tyrinėja, pasiekia naujų, originalių rezultatų.</p> <p>Bando nuspėti kasdienos įvykius pagal tai, ką pastebi (pvz., pagal dangaus ženklus, bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė ir kt.).</p> <p>Žinomas istorijas pakeičia naujais herojais ar charakteringais veikėjais.</p> <p>Klausinėja, atsakinėja, siūlo idėjas, atlieka įvairius eksperimentus, diskutuoja, pastebi trūkstamą informaciją.</p>
7 žingsnis	<p>Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga.</p> <p>Ižvelgia dar neišbandytas veiklas, saviraiškos galimybes.</p> <p>Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, remiasi vidine nuojauta, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus.</p> <p>Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų, neįprastų medžiagų, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato.</p> <p>Nebijo daryti kitaip, būti kitoks, drąsiai, savitai eksperimentuoja.</p>
Ugdymo(si) gairės	
<p>Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų (pvz., konstruktoriai Lego STEAM park, interaktyvus traukinys, 3 D konstruktoriai ir kt.), medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus ar šviesas daiktų.</p> <p>Sukurti vaikus visais penkiais pojūčiais tyrinėti skatinančią aplinką, parūpinti priemonių.</p> <p>Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje vaikas, naudodamas STEAM magiškosios laboratorijos priemones, gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga.</p> <p>Siūlyti žaidimų su vandeniu grupėje ir lauke, skatinti pilstyti į įvairias talpas, sverti, semti, laistyti ir kt.</p> <p>Skatinti klausti, domėtis, skatinti vaikus toliau tyrinėti.</p> <p>Veiklą organizuoti netradicinėse aplinkose.</p> <p>Vaikus skatinti daryti taip, kaip iki šiol nedarė, pasirenkant kuo įvairesnius sprendimų būdus.</p> <p>Skatinti išbandyti kuo įvairesnę veiklą, siūlyti patiems vaikams sugalvoti naujas žaidimų idėjas.</p> <p>Skatinti išdrįsti padaryti ne taip kaip visi, pagirti ir džiaugtis originaliu sprendimu.</p> <p>Kurti neišbaigtus žaislus, kuriuos galima panaudoti įvairiais būdais, inicijuoti žaislų ir priemonių žaidimams gaminimą.</p> <p>Panaudoti įvairias netradicines ir inovatyvias medžiagas bei priemones (pvz.: robotus bitutes Bee-Bot, planšetinius kompiuterius, tylos šviesoforą, interaktyvias knygas, projektorius, 3D konstruktorius, šviesos stalus ir kt.).</p> <p>Skatinti domėjimąsi lietuvių liaudies tradicijomis bei papročiais, organizuoti edukacines veiklas (pvz.: keramikos užsiėmimai, pynimas, margučių dažymas, iš kur atsiranda medus ir pan.).</p> <p>Siekti, kad vaikas kurtų ir savitai išreikštų save įvairiomis meninės raiškos priemonėmis, laisvai eksperimentuotų su įvairiomis natūraliomis medžiagomis.</p> <p>Skatinti vaikus aktyviau dalyvauti konkursuose, parodėlėse, koncertuose, renginiuose ir už įstaigos ribų.</p> <p>Skatinti visada džiaugtis kūrybos procesu, o ne tik rezultatu.</p> <p>Ieškoti būdų ir galimybių kaip dažniau keisti aplinką: lankytis muziejuose, spektakliuose, organizuoti ekskursijas į gamtą ir kt.</p> <p>Suteikti laisvės, erdvės, laiko, kūrybinei veiklai įgyvendinti, siūlyti atsinešti iš namų nereikalingus daiktus ir originaliai, lankščiau pritaikyti juos darželyje, kuriant su kitais.</p>	

18. Mokėjimas mokytis

Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.

Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.

Pasiiekimų žingsniai	Vaikų veikla
2 žingsnis	<p>Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus.</p> <p>Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą.</p> <p>Stebi, mėgdžioja, klausia, prašo parodyti.</p>
3 žingsnis	<p>Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Gali daug kartų kartoti veiksmą norėdamas išbandyti, pažinti.</p> <p>Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus.</p> <p>Džiaugiasi tuo, ką išmoko.</p>
4 žingsnis	<p>Pasako, parodo ko nori išmokti.</p> <p>Noriai mokosi naujų dalykų, o nepavykus prašo suaugusiojo pagalbos.</p> <p>Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius.</p> <p>Žaidžia įvairius vis sudėtingesnio siužeto žaidimus ir siūlo, kviečia kitus vaikus žaisti kartu.</p> <p>Pasako ką veikė ir ko išmoko.</p> <p>Patinka statyti, konstruoti, išardyti, stebint kas nutiks.</p>
5 žingsnis	<p>Norėdami ko nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja.</p> <p>Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina.</p> <p>Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja kas atsitiks, jeigu.</p> <p>Norėdami ką nors išmokti pasako ko nežino ar dėl ko abejoja, ieško problemų sprendimo būdų, drąsiai klausia suaugusiųjų.</p> <p>Žaisdamas, konstruodamas, grupuodamas, lipdydamas mokosi tyrinėti ir pažinti aplinką.</p>
6 žingsnis	<p>Kalba apie tai, ko norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks.</p> <p>Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Pasakoja, kad nori išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką.</p> <p>Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas.</p> <p>Išsiaiškina kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz.: enciklopedijose, žinyuose, planšetiniame kompiuteryje.</p> <p>Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti.</p> <p>Pasako ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.</p> <p>Klausinėja suaugusiųjų kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų.</p> <p>Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus.</p> <p>Žaisdamas sudėtingesnius žaidimus ir dalyvaudamas STEAM veiklose, mokosi tyrinėti daiktus, jų savybes.</p> <p>Mėgsta klausytis skaitomų knygų, patys mielai varto knygas, suranda atsakymus į iškilusius klausimus.</p> <p>Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiuosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti.</p> <p>Išbando įvairius mokymosi būdus.</p>
7 žingsnis	<p>Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato kaip jų sieks, samprotauja apie tai, kaip pavyko.</p>

Savarankiškai susiranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus, suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusiųjų pagalbos.
Apmąsto ir samprotauja ko mokėsi, ką išmoko, ką dar norėtų išmokti.
Samprotauja apie mokymąsi mokykloje, išsako savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę.
Kalba apie tai, kad daug sužinoti ir daug ko išmokti apie žmones, daiktus, gamtą galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos ir knygų, enciklopedijų, interneto, televizijos ir kt.
Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokytis kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti.

Ugdymo(si) gairės

Pastebėti vaikų lūkesčius, norą pažinti, išbandyti, išmokti ko nors naujo.

Padėti sukurti reikiamas sąlygas įvairioms veikloms, žaidimams, parūpinti įvairių priemonių, žaislų vaikų tikslams įgyvendinti, sukurti sąlygas vaikui mokytis.

Žaislai ir priemonės turėtų būti tokie, kad vaikams būtų lengva su jais veikti, žaisti ir tokie, kurie keltų iššūkius ir būtų įvairiai panaudojami, įdomūs (pvz., įvairios inovatyvios priemonės iš STEAM magiškosios laboratorijos).

Drąsinti vaikus pačius inicijuoti žaidimus.

Kurti prasmingą ir, kur įmanoma, tikrovišką žaidimo ir veiklos kontekstą.

Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė, mokėsi, ko ir kaip išmoko.

Kurti aplinką, kurioje būtų daug vizualinės, audialinės, kinestetinės, diskretinės medžiagos.

Sudaryti sąlygas sudėtingiems žaidimams, kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes, naudotis įvairiomis technologijomis, panaudojant STEAM magiškosios laboratorijos priemones (planšetinius kompiuterius, bitutes robotus Bee-Bot, 3D konstruktorius, svarstyklės, metrus, mikroskopus ir kt.).

Skatinti kalbėtis apie savo žaidimus, kitą veiklą, plėtoti refleksijos gebėjimus, skatinti įvairius mokymosi būdus.

Supažindinti vaikus su enciklopedijomis, internetu, mokyti jais naudotis.

Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu, padėti tobulinti jų individualius gebėjimus, įvertinti pastangas, smalsumą, kartu džiaugtis išmoktais dalykais, mažais atradimais.

Padėti vaikams suprasti ir išsiaiškinti savo galimybes, patiems pajusti ir nuspręsti kada jiems reikalinga pagalba, padrąsinti nebijoti suklysti, rasti tinkamus sprendimus.

5. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

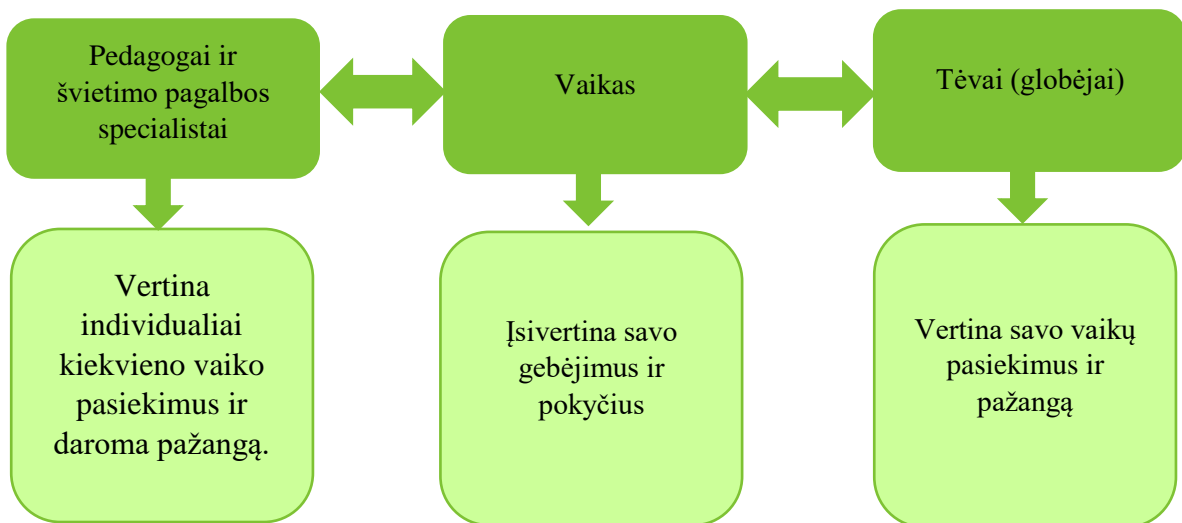
Vaiko pasiekimų vertinimas – tai kokybiško ugdymo(si) proceso dalis, nuolatinės informacijos apie vaiko, jo ugdymo(si) ypatumus bei atskirais amžiaus tarpsniais daromą pažangą kaupimas, interpretavimas ir apibendrinimas. Vertinimo tikslas – pažinti vaiką, jo poreikius, pomėgius, elgesio ypatumus, įvertinti jo ugdymo(si) ypatumus bei daromą pažangą, numatyti realius ugdymo(si) tikslus ir pagal galimybę garantuoti kiekvieno vaiko sėkmę.

Vaikų ugdymo(si) pasiekimai vertinami vadovaujantis „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu“ (2014 m.), kurį sudaro 18 vaiko ugdymosi pasiekimų sričių, siekiant visapusiško vaiko ugdymosi. Pasiekimų aprašas padeda užtikrinti dermę tarp ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo.

Vaikų pasiekimų vertinimas atliekamas du kartus per metus (rudenį, pavasarį). Esant būtinybei, atliekami tarpiniai vertinimai, fiksuojama vaiko pažanga. Pedagogai ir švietimo pagalbos specialistai vertina vaiko gebėjimus pagal visas 18 ugdymo(si) pasiekimų sričių, nustato vaiko pasiekimų žingsnelius, išsiaiškina silpniau ir stipriau išreikštus gebėjimus, numato individualias vaiko ugdymo(si) gaires.

Informacija apie vaiko pasiekimus ir padarytą pažangą aptariama individualių pokalbių su tėvais, grupės tėvų susirinkimų, įstaigos metodinės grupės pasitarimų, esant būtinybei – Vaiko gerovės komisijos posėdžių metu.

Vaikui suteikiama galimybė pačiam įsivertinti savo pasiekimus pokalbio metu. Jis pats lygina, komentuoja savo darbelius, įvardija kas nepavykdavo, o dabar pavyksta.

3 pav. Vaikų pasiekimų vertinimo proceso dalyviai

Vertinimas svarbus, nes:

- padeda pažinti kiekvieną vaiką, jo individualumą, išžvelgti vaiko vystymosi galimybes, nustatyti ugdymo(si) sunkumus;
- leidžia diferencijuoti ir individualizuoti ugdymą;
- padeda pedagogui įsivertinti savo darbo kokybę, parinkti, numatyti realius ugdymo tikslus, darbo būdus ir metodus, parinkti tinkamas ugdymo(si) priemones, priimti pagrįstus sprendimus dėl tolesnės veiklos;
- atsižvelgiant įvaiko poreikius, pomėgius, padeda suprasti jį supančio pasaulio pažinimo, patirties kaupimo būdą;
- leidžia teikti sistemingą informaciją tėvams apie vaiko individualius pasiekimus.

Vaiko pasiekimai vertinami nuolat, pasirenkant įvairius vertinimo būdus ir metodus.

Vertinimo metodai: vaiko stebėjimas, pokalbiai (su vaikais, tėvais), vaiko veiklos ir kūrybinių darbų analizė, vaiko veiklos vaizdo įrašai, klausimynai tėvams, diskusijos, vaiko pasakojimai ir kt. Pagrindinis vaiko pasiekimų vertinimo metodas – stebėjimas (natūralioje kasdieninėje veikloje). Vertinama konkretaus vaiko daroma pažanga, lyginant ankstesnius vaiko pasiekimus su dabartiniais. Vaikų, turinčių kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, pasiekimus vertina logopedas. Išsamesnė informacija apie vaiko pasiekimus ir pažangą tėvams pateikiama du kartus per metus – mokslo metų pradžioje, mokslo metų pabaigoje.

Apie pastebėtus vaikų ką tik įgytus pasiekimus tėvai informuojami nuolat (vyksta individualūs pokalbiai, elektroniniais laiškais, telefonu).

Vaikų pasiekimų duomenys kaupiami ir fiksuojami „Vaiko aplanke“. Tai – vaikų darbelių pavyzdžiai, vaiko mintys, nuotraukos, pasakojimai, interviu su vaiku (kalbamasi su vaiku apie tai, ką jie veikia, jaučia, mąsto, kaip jiems sekasi, kas jiems įdomu, ką jie jau žino, geba, ką norėtų sužinoti, veikti ir kt.), klausimynai, tėvų pastebėjimai, komentarai, anketinės apklausos, atliktų tyrimų medžiaga, stebėjimų aprašai ir išvados-diagramos (pagal „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą“ (2014 m.) ir „Ikimokyklinio ugdymo metodines rekomendacijas“ (2015 m.), kuriuose pateikiami vaikų pasiekimų žingsnius atskleidžiantys pavyzdžiai).

Vertinimo rezultatai padeda pedagogams tikslingiau numatyti ugdymo tikslą ir uždavinius, ugdymo turinį, būdus, formas, aplinką numatytiems ugdymo(si) tikslams pasiekti, gerinti ugdymo turinio prieinamumą kiekvienam vaikui, siekti kryptingos maksimalios kiekvieno vaiko ugdymo(si) pažangos pagal jo individualias galias. Vaikų pasiekimų vertinimo duomenys neviešinami, kaupiami vaiko pasiekimų aplanuose ir saugomi grupėse, kol vaikas lanko darželį.

6. NAUDOTA LITERATŪRA

1. Burškaitienė, R. (2019). *STEAM Ugdymas: patartimai ir idėjos, kaip ugdyti darželinuką*. Kaunas: Leidykla „Šviesa“.
2. Dodge, D. T., Colker, L. J., Heroman, C. (2007). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Vilnius: Presvika.
3. Dodge, D. T., Rudick, S., Berke, K. (2006). *Ankstyvojo amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Vilnius: Presvika.
4. Erket, A. (2011). *Žaidimai agresijai įveikti*. Vilnius: Presvika.
5. Freeman, S., Begun, G., Hayashida, K., Paparella, T. (2019). *Kaip pagerinti vaikų socialinį elgesį*. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras.
6. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*. (2014). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/ikimok_pasiekimu_aprasas.pdf
7. *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos*. (2015). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/konkursai/kiti_konkursai/ikimokyklinio%20ugdymo%20metodin%C4%97s%20rekomendacijos.pdf
8. Lietuvos Respublikos įstatymas 1995 m. liepos 3 d. Nr. I-983 „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija ratifikavimo“. *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501 Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.18370?jfwid=9tq147zav>
9. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. V-327 „Dėl ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo“ (suvestinė redakcija). *Valstybės žinios*, *Valstybės žinios*, 2005-04-23, Nr. 52-1752. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.254659/asr>
10. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2014 m. rugsėjo 2 d. įsakymas Nr. V-779 „Dėl priešmokyklinio ugdymo bendrosios programos patvirtinimo“. *TAR*, 2014-09-02, Nr. 11581 Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/27d7969032e411e4b487eaabe28831e8>
11. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. V-1308 „Dėl geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo“. *TAR*, 2015-12-21, Nr. 20048 Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f2f65120a7bb11e5be7fbc3f919a1e8>
12. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas 1991 m. birželio 25 d. Nr. I-1489 (suvestinė redakcija). *Lietuvos aidas*, 1991-08-06, Nr. 153-0. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>
13. Red. Stokes Szanton, E. (2001). *Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trejų metų grupių kūrimas*. Vilnius: Leidykla „Lietus“.
14. Rogers, S.J., Dawson, G., Vismara, L.A. (2017). *Vaiko autizmas: ankstyvoji pagalba, kurią gali suteikti tėvai*. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras.
15. Sud. Monkevičienė, O. (2001). *Ankstyvojo ugdymo vadovas*. Vilnius: VŠĮ „Minklės leidykla“.
16. Szarkowicz, D. (2011). *Stebėjimas ir refleksija vaikystėje*. Thomson social science press
17. *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija*. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. XII-745. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>
18. Vilniaus pedagoginė psichologinė tarnyba (2020). *Įtraukio ugdymo įgyvendinimas bendrojo ugdymo mokykloje. Rekomendacijos*. Prieiga per internetą: <http://vilniausppt.lt/wp-content/uploads/2020/11/REKOMENDACIJOS-galutinis.pdf>